

הרב שמואל וייס

כולל 'ביכורי יוסף'
ירושלים - לונדון

בדין ספק תערובת חלב מריפה, וביטול תולעים לכתחילה

ראשי פרקים: א. מכוא. בו יבוארו החששות של הניתוחים בבהמות.

ב. יבואר דין ביטול איסור לכתחילה בספק איסור תורה, האם די בטעם אחד שאין כוונתו לבטל, או בעינין תרי טעמי שיש גם ספק האם האיסור נמצא כאן.

ג. יובא דעת האחרונים דהקילו בשופי לבטל איסור לכתחילה בספק איסור תורה, וגם באופן דאינו מוסיף על האיסור רק משנה האיסור מכמות שהיה, אי קילא טפי, ונדחה מראיות וקושיות ע"ז. עוד יבואר דין אכילת פירות המוחזקים בתולעים אך טוחנים אותם אחרי הבדיקה והשרייה במים.

ד. יבואר דין ביטול התולעים הנמצאים בבשרם של דגי הים ע"י טחינה, האם זה היתר מרווח, והאם הביטול או הלעיסה מוסיפים להיתר, ונפק"מ בסוגי מאכלים אחרים כגון הירקות שקשה לבדוקם, וכן בחששות של תולעים בלחם.

ה. יבואר דלא כל סוגי התולעים הנ"ל אסורים, דיש דברים דהם בכלל מיעוט ובמקום ספק אפשר להקל, ויבואר גדר מיעוט המצוי המחייב בדיקה בהרבה דברים, ממתי מחשיבים זאת.

ו. יבואר דין ביטול איסור לכתחילה במקום הדחק כעשיית תרופות בצירוף שישים ונטל"פ, האם רק באיסור דרבנן או גם באיסור תורה.

ז. יבואר האם דם המעמיד את המלח חשיב נטל"פ או לא, ובגדרי דין חזותא מילתא דתליא אי בא לתקן הטעם או לתקן המראה.

ח. יבואר איך מלח המוציא דם פועל, האם ע"י דאזלי לאיבוד או דנבלע במלח ונשאר שם הדרם.

ט. יבוארו חששות המריפות בכרסי הבהמות, ומה נהוג למעשה בכשרויות המהודרות למנוע חששות אלו.

י. יבואר דין היתר החלב בזמננו על אף החששות שמא הפרות מריפות.

יא. יבואר צד קולא הרווח אף אם אין היתר דלעיל, והנהוג למעשה בכשרויות המהודרות למנוע כל זה, וכן יבוארו בקיצור עוד חששות מריפות בפרות הצריכות פיקוח.

— ❖ —

מכוא. בו יבוארו החששות של הניתוחים בבהמות

כתשובות רבני זמננו דנו בנוגע לחלב הבהמות מחמת ניתוחים ויטרינרים באופן דהנקב נעשה באברים הפנימיים דנקובתן במשהו. ויסוד הדין מהא דכרס שניקב המובא בטויר"ד סי' מ"ח ש"י הראשונים האם זה רק

בכרס הפנימי או אף בכל הכרס עיי"ש. ושמעתי דיש פיקוח דפרות שיש חשש שהניתוח גורם להטרפתן נשלחות לשחיטה ובזה ניכר אחרי השחיטה ע"י תפירה בכרסים וכדו' שהן מהמנותחות וכך נקבע בבתי מטבחים דרגת כשרותו לבשר מצד ניקבו אבריו הפנימיים דבמשהו, ובאופן דהתפירות לאחר ניתוח הדרא בריא יש מקום להקל עפ"י הב"ח בסי' מ"ח דכל הטריפות הנ"ל דסוף

שם בשפ"ד סקל"ג כתבו דההיתר של תרוה"ד רק משום ב' סברות, ועי' בתשו' רעק"א קמא סי' ע"ז שהסתפק בהבנת תרוה"ד האם היתר אף בטעם א' של אין כוונתו לבטל או דבעי שני הטעמים, ומשום ספק איסור בלבד אין היתר לבטל איסור בידים, וכל דברי הש"ך בסי' פ"ד וסי' קי"ד וסי' קט"ו אין סתירא לזה, ועיין בזה.

אך דברי הש"ך סי' צ"ב סק"ח מורים לכאור' דהבין דברי תרוה"ד דאף בטעם א' של ספק איסור ליכא בהו משום אין מבטלין איסור לכתחילה, דשם ל"ש הטעם דאין כוונתו לבטל, דאדרבה מיירי שם דנפל איסור ולא ידוע לאיזו חתיכה נפל דנוער הקדירה עד דמתערב הכל כדי שיהא שיעור להתבטל, ובזה הקשה הש"ך היאך ינער הקדירה שיתערב הכל דילמא יש טעם בחתיכה אחת ואיך יבטל איסור לכתחילה, ותי' הש"ך דכיון דלא נודע לאיזה נפל הרי נכנסה כל הקדירה בספק ואין כאן משום מבטל איסור וגם דמי למש"כ מהרא"י בתרוה"ד סי' קע"א ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון שספק הוא אם יתערב שום איסור כלל והבאתיו בסי' פ"ד ס"ק ל"ח וכן לקמן סי' קט"ו סקכ"ח וה"נ ספק הוא אם יש טעם בחתיכה זו, עכ"ל. ומהתי' השני נתבאר דמכיון דאיכא ספק האם נתבטל החלב בחתיכה שלתוכו נפלה, דלא ידעינן אי הוה בחתיכה לבדה ששים כנגד החלב או לא, הוה ביטול לכתחילה של ספק איסור, ומבואר לכאור' דשרי לבטל ספק איסור אף באיסור תורה.

והעירני חכ"א, דהגם דהש"ך מציין שיש באותו נידון גם סברא זו שבמקום ספק איסור לא שייך איסור אין מבטלין. אבל לכאור' קשה להוציא מדבריו שאפשר לסמוך רק על סברא זו, לפי שבדברי הש"ך מוזכרות שתי סברות להיתר, הא' שנחשב כמבוטל דהכל נכנס בתוך הספק, וגם משום דבספק איסור אין דין אין מבטלין, אבל מנין לנו לסמוך על סברא אחת לחוד.

פנימי לנקוב לא כשמחמת עצמו הדרא בריא, והערוך השלחן נקיט כשי' הב"ח, ודלא כהפמ"ג במשב"ז סוסק"ה דפקפק ע"ז עיי"ש. כמו"כ כיום יש מעקב במחשבים על כל הנעשה בכל בהמה, ובדרך כלל גם מהסוג המנותחים לצורך עושים בבהמה מן הצד לא בחלק התחתון של הבהמה שרואה פני הקרקע כדי דלא יהא חשש טריפות כנ"ל. אמנם, בעבר הסתמכו על היתרים בביטול החלב, בטרם סודר ענין הפיקוח כדבעי, ואף כיום נזקקים לעתים להיתרים מעין אלו במדינות שאין מערכת פיקוח כדבעי, ויסוד ההיתר בכל הני דברים מכיון דנתבטל בהיתר של ששים א"כ ה"ה באופנים אחרים בהם יש ספק האם הטיפול שנעשה בפרה גרם להטרפתן ליכא איסור של אין מבטלין איסור לכתחילה.

וד"ז מבואר בשו"ת הר צבי יו"ד סי' ל"ו באופן דדקרו בכרס הבהמה והמתינו י"ב חודש דאז כשירה לשחיטה ואכילה, והחלב מותר ברוב חלב של היתר עפי"ד תרוה"ד סי' קע"א המובא בש"ך סי' צ"ב סק"ח וסי' קי"ד סקכ"א וסי' קט"ו סקכ"ח דבספק איסור ל"ש מבטל איסור לכתחילה, ועד"ז כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קנ"ד דל"ש בזה דין אין מבטלין איסור לכתחילה מכיון דהוי ספק איסור וכנ"ל, ובפרט ביטול לח בלח לכו"ע דין אין מבטלין רק מדרבנן יעוי"ש.

- ב -

יבואר דין ביטול איסור לכתחילה בספק איסור תורה, האם די בטעם אחד שאין כוונתו לבטל, או בעינן תרי טעמי שיש גם ספק האם האיסור נמצא כאן

אך יש לעיין בכ"ז דיסוד דברי תרוה"ד הנ"ל המובא בשו"ע סי' פ"ד ס"ד לגבי חיטים המתולעין דמותר לטחנן היינו מתרי טעמי דהוי ספק אם יתערבו בו איסור וגם אין כוונתו לבטל, וכמש"כ שם בש"ך סק"מ עיי"ש, ובחכמת אדם כלל ל"ח כ"ג ובפמ"ג

ממילא כולן הן בכלל התערבות והוא אינו עושה כלל שום ביטול להתיר שום איסור וזולת להציל ההיתר שלא יאסור, עכ"ל. וא"כ גם הש"ך הביין בדין זה דא"י ספק איסור רגיל לומר בהו דיהא בזה דין דאין מבטלין איסור לכתחילה, וע"ז כתב לדמות מדברי תרוה"ד דמצאנו שם סברא כזו דבספק איסור ליכא משום אין מבטלין איסור לכתחילה, אבל לא מצינו מפורש דבטעם זה בלחוד, דספק איסור אפשר להקל בכ"מ, אך ק"ק לשון הש"ך דהול"ל דספק הוא אם נפל לחתיכה או לרוטב ולא כמש"כ דספק הוא אם יש טעם דחתיכה זו.

שו"ר בתשו' רעק"א קמא סוס"י ר"ז דהביא מהש"ך בסי' צ"ב להקל בנדונו בביטול בששים בידיים מכיון דלא בריא דיש שם איסור, והגרעק"א צירף שם גם הא דאין כוונתו לבטל, ולכן החלב הנכנס בתוך עור הקיבה דלית בי' חששא דבב"ח דנתייבש וכעץ בעלמא, ולכן חלב כזה בודאי אין כוונתו לבטל בשאר החלב יעווי"ש היטב, (ועי' בהר צבי יו"ד סי' פ"ב ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' ק"ה אות ה' בזה). וע"כ דהבין בכוונת הש"ך דא"א לסמוך רק על סברא זו של ספק איסור ומוכרחים לצרף סברות נוספות להתיר. [שו"ר בבדי השלחן סי' צ"ט ס"ה בביאורים סוד"ה אין מבטלין, דהש"ך בסי' צ"ב מיירי רק באיסור דרבנן, עי"ש].

ועיין בפמ"ג סי' צ"ט שפ"ד סק"ז דהביא מכנה"ג דהדין של אין מבטלין איסור לכתחילה רק בודאי ולא בספק, ואל תטעה לומר דבכל ספק יש היתר לבטל איסור לכתחילה, אלא ההיתר לבטל בספק רק דומיא של האופנים דמיירי שם דהוה ספק מיוחד להקל. והכנה"ג הביא לזה ג' מקורות דבספק מותר לבטל, והם, א'. לבשל חמאת עכו"ם, על אף שיש בו צחצוחי חלב עכו"ם. ב. להשתמש עם כרכו"ם של עכו"ם על אף שיש בו ספק שמא הכניסו בו העכו"ם חוטי בשר. ג. לטחון חיטים שהיו בהם תולעים. והפמ"ג כתב דבכל

ועוד לפי"ד החו"ד (ביאורים סק"ו) כל הנידון נוגע רק לאיסור דרבנן, דביאר בש"ך דמכיון דעדיין לא נקרא שם איסור על החתיכות בזה ס"ל דמותר לבטל בספק איסור, הא לאו הכי אסור, וא"כ אפשר שגם הש"ך לא בא להקל אלא בנידון שנוגע לרבנן, מ"מ הרבה גדולים למדו מדברי הש"ך דאפשר לבטל איסור לכתחילה אף בספק איסור תורה.

- ג -

יובא דעת האחרונים דהקילו בשופי לבטל איסור לכתחילה בספק איסור תורה, וגם באופן דאינו מוסיף על האיסור רק משנה האיסור מכמות שהיה, אי קילא טפי, ונדחה מראיות וקושיות ע"ז. עוד יבואר דין אכילת פירות המוחזקים בתולעים איך מוחנים אותם אחרי הבריקה והשרייה במים

אך אחרי העיון נראה דדוקא בגוונא דהש"ך קיל טפי, דבאמת כשנפל על חתיכה אחת ידועה ואיכא ספק אם יש בחתיכה כדי לבטל או אין בחתיכה כדי לבטל י"ל דאסור להכניס החתיכה בתוך הקדירה דכל מעשהו הוא לבטל החתיכה שנפל בה ספק איסור, אבל כאן דלא ידעי' על איזו חתיכה נפל דכל החתיכות נהיו בכלל ספק איסור והוא אינו עושה מעשה ביטול בכל החתיכות אלא מעשה שעיקרו הצלת חתיכות ההיתר שלא יאסרו, (ומה"ט באמת נקט הש"ך שם דל"א בזה חני"נ מחמת דאינו נאסר בבירור אף חתיכה אחת). מעשה כזה אינו דומה לביטול ספק רגיל דכל עיקרו מעשה הביטול, ולכן דוקא בזה התיירו לבטל בספק איסור.

וראיתי ביד יהודה בפיה"א סק"י דתמה כנ"ל מה שייך כאן מבטל איסור לכתחילה, דבשלמא כשנפל על חתיכה אחת כיון דהשאר לא נכנסו בתערובות החלב כלל יש מקום לומר דאסור להכניס החלב בתוך שאר חתיכות, אבל כאן כיון דלא ידעי' על איזו

לבטל לכתחילה אף בספק איסור, עיי"ש. והביאור דבאיסור דרבנן במקום ספק חשיב ספק דרבנן, ובפרט דלהרבה שיטות כל הדין דאין מבטלין איסור לכתחילה רק מדרבנן, עיין ש"ך סי' צ"ט סק"ז דהביא מהרמ"ע מפאנו דנקט דהוה מדרבנן, ומשמע דהסכים לזה, וכ"כ בפר"ח, ובחכמת אדם כלל נ"ב ו' כתב דלרוב הפוסקים אינו רק דרבנן, ועיי" בפת"ש שם סק"ג מש"כ בשם הנודע ביהודה, עיי"ש.

ומש"כ בגליוני הש"ס (לר"י ענגיל) לירושלמי זרעים כ"א אות צ' דמביא ראי' מירושלמי ערלה פ"א ה"ד דספק איסור מותר לבטל לכתחילה אף באיסור תורה, מהא דרמוני בדין ספיקו מעלה, וכן בכל הסוגיא שם, ופי' מעלה דחותכן ומרסקן ומבטל החשיבות בידיים שיתבטל וכו', עיי"ש. אולם המעיין בביאור הגר"א בירושלמי ובפי' הרידב"ז אינו מוכח כלל, דמיירי בספק בכלל האם חשיב איסור ולכן מותר לבטלו (ודומה לאיסור דרבנן דמקילין בספיקו). ועיי" בביאור ההלכה (פי"ד מהל' תרומות ה"ג בד"ה והקמח) במש"כ בדברי הירושלמי בערלה, עיי"ש היטב.

וראיתי בדרכי תשובה (סי' צ"ט סקל"ז) דהביא מחל' אחרונים האם ספק איסור תורה מותר לבטל לכתחילה, ועיי' בפרי תואר צ"ט סק"ה בדבר שהוא ספק איסור תורה לא גזרו רבנן מלבטלו, ולמעשה צ"ע.

שו"ר בשו"ת חת"ס החדשות (סי' ס"ט, ד) דכתב לגבי חשש תולעים בפירות יבשים דמותר ליתן הפירות האלו במים רותחים מאד, בכדי שאם יהיה עוד תולע בתוכו יהיה נימוח, ואין זה כמבטל איסור לכתחילה, חדא כיון שאין כאן איסור ברור ועוד שהתוי"ט בפ"ד

הני יש ספק מיוחד דבנדון לבשל חמאת עכ"ם אף שא"א שלא יהי' בהם צחצוחי חלב, והצחצוחים האלו מתערבים בבישול החמאה ומבטלים, בזה ההיתר כי אומרים דהצחצוחים יתאדו עיי' האש וכלא היו, ועל החשש דשמא נשאר צחצוחים שלא נתאדו בזה סמכינן על הביטול בתוך החמאה, ויש בזה גם הסברא דאינו מתכוין, וכן בנידון של תרוה"ד מכיון דהדרך שיברחו התולעים באפרכסת רק חוששים שמא בכ"ז נשאר מהם סמכינן על הביטול דאין כוונתו לזה, וכן בנידון דכרכום דהצד שיש בו חוטי בשר זה מיעוטא דמיעוטא¹ לכן הקילו בזה עיי"ש, וע"כ רק בזה דהאפשרות לאיסור היא רחוקה ובצירוף הא דאינו מתכוין בזה התירו, אבל בדעלמא ספק איסור תורה לא התירו הא דאין מבטלין איסור לכתחילה.

ועד"ז כתב בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"א סי' קי"ז להשיג ע"ד החת"ס בתשו' חיו"ד סוס"י ס"ב להקל בשופי בספק איסור תורה מצד ביטול לכתחילה עפ"י הש"ך בסי' פ"ד מתרוה"ד כנ"ל, וכתב דשא"ה דהוה חששא בעלמא אבל ספק איסור בודאי אסור לבטל בידיים עיי"ש, וכן בהגהות רעק"א על הפמ"ג בסי' צ"ט ציין לדברי הפמ"ג באו"ח תס"ז א"א סק"ד דנקט דאין להקל בספק איסור תורה, ומוכח דכל מה דרעק"א בתשו' קמא סי' ע"ז צידד להקל בספק איסור תורה לבטל לכתחילה כשיש הפסד מרובה, זה באופן דיש בו רק הטעם דאין כוונתו לבטל, אבל בעצם התירו דתרוה"ד דוקא כבי' הטעמים ספק אם יתערב בו איסור וגם אין כוונתו לבטל, וממילא על סברא של ספק איסור לחוד לכאורה לא שמענו להקל בדברי הגרעק"א. ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ו (סוף קטע הב') דלמד בפמ"ג דרק באיסור תורה אין

1 ול"צ לסברת ערך השלחן (טייב מתוניס) על יו"ד סי' קי"ד דין י"ב דהיתירא דכרכום דמותר לערב בתבשיל דכשר ובטל ברוב, דדין ששים מין בשא"מ רק מדרבנן כמש"כ הש"ך סי' ק"ט סק"י, ובמקום ספק הו"ל סד"ר דמותר לבטלו לכתחילה עיי"ש. ובספר בדי השלחן סי' צ"ט ס"ה בד"ה איסור נתקשה על הפמ"ג מההיא דכרכום דיש להסתפק שמא נמצאו בו חוטי בשר דה"ז ספק איסור תורה ומיקל הש"ך שם דזה ראי' דלא כהפמ"ג, ולהמבואר לק"מ ועיין בזה.

בפי"ד מהל' תרומות ה"ג דבכה"ג ג"כ אין מבטלין. והפמ"ג בסי' צ"ט במשב"ז סק"ח הביא דהכנה"ג העתיק התויו"ט להלכה ופליג עליו מה"ט, עיי"ש. וכמו שהעיר כבר בשו"ת יד יוסף (דייטש) סי' קכ"ד, ועיין בדרך אמונה פי"ד מהל' תרומות ה"ג בציון ההלכה סק"ג דנתקשה על התויו"ט מכמה דוכתי דמבואר דלא כן, וכ"ה ברמב"ם פ"טו ממאכ"א הי"א², יעוי"ש. ומכ"ז מוכח דלא כסברת התויו"ט.

ונידון החת"ס לגבי חשש תולעים בפירות יבשים שהעצה דמכניס הפירות במים רותחין מאד, ובדרך כלל באם יש שם תולע בתוכו ה"ז נימוח, ולא ברירא מצד ביטול איסור לכתחילה לשיטות דאף בספק איסור תורה אסור.

וכן נפקותא למעשה באכילת תותים דמוחזק בתולעים דאף אחרי השריה במים וכו' טוחנים אותם וככה נאכל אף דיש צד של ביטול איסור בידיים, וע"כ דמחשיבים זה כאין כוונתו לבטל דמותו, וכמש"כ בסי' פ"ד סי"ד בשם התה"ד דחייטים מתולעים מותר לטחנם, ובחכמת אדם כלל נ"ב-ט' כתב דאף באיסור ברור³ רק כשמכוין לבטל האיסור אסור לבטל

מתרומות מ"ח כתב דאיסור לבטל לכתחילה רק כשמרבה היתר לבטל האיסור, אבל בכה"ג שאין מרבה בהיתר אלא משנה האיסור מכמות שהי' כדי לערבן ביחד בכה"ג נראה דשרי לבטל עיי"ש. ועפי"ז יישב קושיית הט"ז וש"ך בסי' צ"ב על שי' הרמב"ם דנפל לתוך המרק נוער הקדירה דהרי אין מבטלין איסור לכתחילה, דלפי"ד התויו"ט מיושב כיון דאינו מוסיף על האיסור רק משנה האיסור מכמות שהי' כדי לערבן יחד בכה"ג לא מיקרי מבטל איסור ושרי לבטל לכתחילה עיי"ש. וד"ז עולה יפה עם שיטתו בחי"ד סוסי" ס"ב דהיקל בשופי בספק איסור תורה לבטל איסור לכתחילה, עיי"ש.

ועכ"פ בדעת הש"ך בסי' צ"ב לא הבין דכתב גם יסוד זה דהותר לבטל איסור לכתחילה בספק איסור תורה, ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קע"א דהביא רק מהש"ך בסי' פ"ד וסי' קט"ו לגבי ספק איסור מבטלין לכתחילה, עיי"ש.

אך דברי התויו"ט הנ"ל דסמך עליו החת"ס תמוה טובא דכ"ז רק אליבא דר"י אבל ר"א ור"ע פליגי עליו בזה. וכ"פ הרמב"ם

2 שו"ר ברית אברהם חא"ח סי' ל"ד אות ב' תמה על הפר"ח או"ח תנ"ג דצידד להקל כשיש ששים בחטים שאינם מבוקעים דמותר לכתחילה לטחנם עפי" התויו"ט הנ"ל דמקום דאינו מרבה היתר אלא משנה האיסור מכמות שהיו דמותר, דליא דכל התויו"ט לא כ"כ רק אליבא דר"י ואנן לא קי"ל הכי כמבואר ברמב"ם פי"ד מה"ת, וא"כ התמיהה לא על התויו"ט רק על הכנה"ג והחת"ס דהסתמכו על דברי התויו"ט בסברא זו, ולא ע"ד התויו"ט ופשוט.

3 צ"ע מדברי החכמ"א עצמו כלל ל"ח כ"ג דכתב דרק בספק מתולעין מועיל הא דאין כוונתו לבטל, כמו"כ דברי הפמ"ג במשב"ז סי' פ"ד סק"ח דהביא לדברי ה"צ בשו"ת סי' נ"א דהתיר לעשות י"ש מפלומין מתולעין אף דמוחזק בתולעין מטעם דאין כוונתו לבטל כמ"ש הטור סי' תנ"ג גבי דגן שנבקע, (וכ"כ בערוה"ש פ"ד פ"ו) דאף במילבין דאינם בורחים מקול הריחיים יש היתר לטחנו כשיש ששים משום דאין כוונתו לבטל ע"ש, אולם יתכן דבמילבין דיברי הערוה"ש קילא טפי דיש צירופים אחרים להקל וכמ"ש בפלתי (פ"ד ז') דדבר דאינו ניכר מה"ת בטל ורק מדרבנן לא בטיל הו"ל ספיקא דרבנן לקולא ע"ש, וע"ע בפתחי תשובה ר"ס ק' בשם הפלתי והמשכנות יעקב דהקילו אף מדרבנן במילבין הנ"ל, אך דברי הערוה"ש מורים יותר להקל בזה), אינו עולה עם מש"כ בשפ"ד שם סק"ג ומוכח לעיל באות ב' דרק בספק מועיל הא דאין כוונתו לבטל, וד"ז צ"ע למעשה בדבר מאכל דרגילים לטחנו ומוחזק בתולעים האם אפשר לטחנו או דצריך לזדקן מחמת ביטול איסור בידיים, ועיין אמרי יעקב הל' אי"י סי' א' מקורות ס"ק ר"א דהביא ממהר"ם בריסק ח"ב סי' פ"ט לענין עשיית ריבה מפירות מתולעים דאם הם מוחזקים אסור לבלשם אף אין כוונתו לבטלם, ולי"ע מלשון הש"ך סי' קט"ו ס"ק כ"ח שכתב ועוד דאין כוונתו לבטלה דמשמע אף בוודאי איסור יש להתיר עיי"ש, ויש לדחוק דרק התיר הש"ך שם דכל האיסור שם זה ספק, דיתכן דאין שם צחצוחי חלב ולכן היקל בסברא זו, וכמשנ"ת באות ג' בד"ה ועיין בפמ"ג סי' צ"ט עיי"ש (שו"ר בחמודי דניאל הל' מליחה דלמד כן בש"ך, הו"ד להלן בסוף אות ז', עיי"ש).

שו"ר בס' בריקת המזון כהלכה ח"א עמ' 184 ממרן הגרשו"א זצ"ל דההיתר לבטל זה רק בספק אם יש שם תולעים או שלאחר בדיקה ראויה לא מצא, הא לא"ה אסור, ולכן באופן דגדולה הטיחה והתולעת מאוסה ובוודאי לא רוצה רווח זה בצירוף שני טעמים אלו אפשר לסמוך על ריסוק וביטול, עיי"ש.

וכנראה כוונתו דלא שרינן כן בודאי מתולעין, ועיי' בפרי תואר סי' פ"ד סקכ"ו (הו"ד בזבחי צדק שם אות ק"ט ובבן איש חי פר' נשא ש"ב אות י"ז) דרק כשיש תולעין שחורים שרי לטחון שבורחים מקול הריחיים, אבל התולעים הדקים הלבנים שאינם בורחים הו"ל כמבטל איסור לכתחילה וכו', עיי"ש. ומכל זה מבואר דאין להתיר מעשה הריסוק כשהוחזק האיסור, ועד"ז כתב הגר"י וועלץ זצ"ל (מובא בקובץ הליכות שדה מס' 47 עמ' 39-40) דבודאי איסור אסור לבטלו לאכלו אף דאי אפשר בענין אחר וגם אינו מכוין לבטלו, עיי"ש.

- ד -

יבואר דין ביטול התולעים הנמצאים בכשרם של דגי הים ע"י טחינה, האם זה היתר מרוות, והאם הביטול או הלעיסה מוסיפים להיתר, ונפק"מ בסוגי מאכלים אחרים כגון הירקות שקשה לבודקם, וכן בחששות של תולעים בלחם

וד"ז נפקותא גדולה למעשה במה דהתעורר לאחרונה על התולעים הנקראים

אבל באין כונתו לכך מותר לבטלו וכו' יעוי"ש, אף דהגר"ש קלוגר זצ"ל בשו"ת טוטו"ד (תניינא בקונ"א באמצע התשו') כתב דדבר שאין דרכו לטוחנו ועושה כן מחמת חשש תולעים הו"ל מבטל איסור, ורק בחיטים דדרכו לטוחנו התירו הפוסקים, ועיין דרכי תשובה סי' פ"ד סוס"ק קס"ה דנשאר בזה בצ"ע יעוי"ש, מ"מ באופן דנעשה בדיקה בהני פירות כדין ואינו מוחזק בתולעים אפשר לסמוך על החכמ"א בשופי דחשיב כאין כוונתו לבטל דמותו, ועיין בפת"ש סי' צ"ט סק"ד בשם הפמ"ג דטירחא מרובה חשיב אי אפשר בענין אחר, דמקילים באין כוונתו לבטל, עיי"ש. וכ"כ בס' בדיקת מזון כהלכתה ח"א פ"ז הערה 9 בשם פוסקי הדור דבספק איסור אפשר להקל ולטחון על סמך בדיקה קלה וכנ"ל, וכ"ה במחזה אליהו סי' צ"ד יעוי"ש.

ועיי' בס' שימושה של תורה (לר"ד פלדמן ז"ל) עמ' קפ"א (הו"ד בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ע"ב), דכתב דתרד הנקרא ספינעטש פורי" שהוחזק בתולעים אין להתיר לרסקו ולבשלו דהוי כמבטל איסור לכתחילה, ולא דמי לחיטין המתולעין דשרי לטחונן, עיי"ש.

אך נראה באופן דהוה שעה"ד ובידיעבד אפשר להקל אף בוודאי איסור במאכל דדרכו לאכלו אחרי טחינה באופן דחשיב אין כוונתו לבטל דמותו, (דהפמ"ג והחכמ"א דהחמירו בזה, הקילו במק"א כנ"ל, ומצאנו בתשו' שב יעקב סי' כ"ט (הו"ד בנחלת צבי פ"ד סי"ג) דהתיר נתינת גודגוניות מתולעות בתוך שק תפור מכל צדדיו, ולהטיל השק ביין, וכן בפנים מאירות ח"ג ל"ה ועוד אחרונים, מבואר דלא חששו לביטול איסור לכתחלה כשאין כוונתו לבטל אף בוודאי איסור עיי"ש. והעירני חכ"א דהצ"צ בתשו' דהתיר לעשות יי"ש המובא בפמ"ג במשב"ז סק"ח קילא טפי מה דהתיר אף בוודאי איסור, דכ"ז לענין עשיית יי"ש, והטעם להיתר כיון דאינו אלא זיעה בעלמא, וליכא לא טעמו ולא ממשו של האיסור, דאופן עשיית היי"ש הוא ע"י הרחת החיטים או הצימוקים, והאדים שעולים אוספים אותם ועושים ממנו יי"ש, ולכן אין כאן איסור כלל דמותו אף לכתחלה, משא"כ הפמ"ג בשפ"ד סק"ג מיירי לענין אכילת הקמח עצמו ולכן לא התיר רק באופן דיש הציורף דבורחין ע"י האפרכסת דהוה כס"ס, עכ"ד, אך בפנים מאירות הנ"ל כתב לדחות היתר היי"ש משום זיעה, וכתב דחלילה לומר כך דמה בכך שהוא זיעה, הרי טעם כעיקר דאורייתא, וכעיי"ז כתב התוס' פסחים דכ"ז דזיעה בעלמא לא מועיל בדבר דטעם כעיקר דאורייתא, רק בחששא שמא נתערב מגוף המילבין והוא כריה ואינו בטילה לזה מועיל הא דזיעה בעלמא ע"ש, גם עדיין לשון החכמ"א צ"ע כנ"ל).

וד"ז מוכח בדברי הבן איש חי דבידיעבד מותר בהא דאין כוונתו לבטל בלחוד וכמ"ש שם בסעיף ט"ז, וע"כ דכל מש"כ מהפרי תואר להחמיר בתולעים הלבנים דאינם בורחים מקול האפרכסת ע"כ דזה רק לכתחלה, דהרי בסעיף י"ז כתב דאם עבר וטחנו מותר, והרי לא מצאנו בדין אין מבטלין איסור לכתחילה היתר רק בשוגג כמ"ש ביו"ד צ"ט ה' ע"ש, ולא משמע דמיירי הבא"ח בשוגג, וע"כ כנ"ל דכל דבריו רק לכתחילה, (ועי' בספר מגיד תשובה סי' י"ד בשם ספר בן אברהם להגאון רבי אברהם אבוקארא סי' נ' אות כ"ב במש"כ בדברי הפרי תואר כוונה אחרת), וביסוד הדברים בהוראה למעשה בהנ"ל שמעתי גם ממו"ר הגר"מ גרוס שליט"א, והדבר מסור בעיני המורה במה חשיב שעה"ד ובידיעבד להקל בזה.

לחזק שי' התה"ד דמותר לטחון החיטין ודחה טענת הפר"ח שם דחזיק שיטת רבנו פרץ דהיכא דיכול לבררם⁴ לא יטחנם אלא העיקר כהתה"ד דהיכא שאין כוונתו לבטל שפיר דמי יעוי"ש, וה"נ כשדרכו לטחון בעלמא מותר גם בשביל חשש תולעים הנ"ל, ומו"ר הגר"מ גרוס שליט"א אמר לי דאפשר להקל גם כשטוחן לפעמים, אף בסוגי הדגים דאחווים גבוהים נגועים בתולעים הנ"ל, ולא חשיב מבטל איסור בידים.

אבל באופן דטוחנים רק בשביל ביטול התולעים אין להקל כשיטות דספק איסור תורה אפשר לבטל לכתחילה דהעיקר כגדולי האחרונים דאסור, וכמו"כ כל נידון דיש צד קולא אפשר להקל כגון א' טיגן הדגים לפני הטחינה, ויש לו דרך לפעמים לטוחנו כנ"ל גם בזה יהא מותר לטוחנו עכשיו אחרי הבישול, אף דאין רגילות של טחינה אחרי טיגון ובישול. והוא עפ"י השיטות דכשנפל קצת מהבריה ע"י בישול כמו שרגילות הוא אז להתפרר דלא הוי בריה (כן דעת החכמ"א כלל נ"ג בבית אדם אות ע"ב, ועיין גליון מהרש"א סי' ק"א סעיף ו' מהב"י בשם מהר"א דלא כן וע"י בפמ"ג שם במשב"ז ס"ק י"א בזה), וא"כ ע"י טחינה אח"כ בוודאי חשיב ספק בריה כנ"ל.

ובדרכי תשובה סי' ק"א סק"פ הביא משו"ת טוטו"ד דאם יש לו איזה סיבה לרסקו יש לצרד דשרי כה"ג לרסקו ולגרום ביטולו דחשיב כאין מתכוין לבטל האיסור, ולפי"ז בכל אופן מותר לרסקו, אך לסמוך ע"ז לבד קשה, ובפרט דכשכוונתו בשביל ביטול התולעים חמירא כמש"כ הגרש"ק וצ"ל עצמו

'אניסאקיס' הנמצאים בבשרם של רבים מדגי הים, דפורסם דעת חכמי הדור דאסורות עפ"י"ת, האם הותר לטחנם שיבוטל דכבר לא יהא בריה דרק אסור כשהוא שלם כמ"ש ביו"ד ר"ס ק', או דחשיב ביטול איסור דאסור באם האיסור ודאי, ונראה מסברא דעדיין זה רק ספק איסור, דא"א להתעלם מחכמי הדור דהתירו זה בשעתו, וביותר שיטת האגרות משה דנידון דלא אסרו מזמן חז"ל א"א להחמיר מחמת מציאות חדשה, ומכיון דבשו"ע סי' פ"ד-ט"ז עפ"י הגמ' ספ"ג דחולין התירו התולעים הנמצא בבשר או בין עור לבשר, קשה לאסור בוודאי מחמת מציאות חדשה, (וביותר דדנו בעבר בזה מחמת דאין התולעת נראה בראות העין ואכמ"ל) עכ"פ בבירור המציאות הוכרע לחכמי הדור שליט"א לאסור זה כנראה מחמת הוכחות דמקורה מבחוץ וה"ז כתולעת ששרצה במים דינה כשרץ אף אם היא נמצאת בבשר ואין להרהר אחר דבריהם, מ"מ באופן דטוחנים להני דגים בבלנדר לקציצות וכדו' יש להתיר כמו בכל ספק איסור וכנ"ל.

ועיין בתשו' רעק"א ח"א תשו' ע"ז דביאר דברי הפר"ח דהוכיח מהירושלמי בפ"ה דתרומות על סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה דטוחן ומתיר אף לכתחילה, דמכיון דבמעשה הטחינה מעורב ההיתר עם האיסור לא חשיב דמבטל האיסור בידים ע"ש, וכן מבואר בסי' תנ"ג-ג' ברמ"א על טחינת חיטין שיש בתוכו דגן שנבקע דחשיב אין כוונתו לבטל כמ"ש הטור שם מה"ט דבמעשה אחד יש היתר כמו האיסור עיי"ש, ועיין בשו"ת ברית אברהם חאו"ח סי' ל"ד אות ד' דכתב

4 והב"ח סי' תנ"ג הבא תשו' הר"ן נ"ז ונ"ט דקאי בשי' רבינו פרץ דגם בטחינה חשיב ביטול איסור, ועיין ביד יהודה סי' ס"ט סק"ג אות י"ג דכתב דאף דקיי"ל דמותר בטחינה כשנתערבו דלא כהר"ן, אבל לערב לכתחילה שיתבטל אסור, ולפי"ז לא יהני בנדר"ד טחינה, וביד יהודה סי' צ"ט בפיה"א סק"ג בד"ה עוד, כתב להתיר רק כשהאיסור פוגם בטעם דבר השני, ומערבו רק לצורך איזה תיקון, בזה מועיל הא דאין כוונתו לבטל, דל"ש הגורה של ביטול איסור לכתחילה דאדרבה פוגם בו, עיי"ש. ולפי"ז בכל הני דליכא בהו האי טעמא לא מועיל היתירא דאין כוונתו לבטל, אך זה נגד סתימת הפוסקים [גם המשנ"ב שם ס"ק י"ז והגר"ז שם סעי' ח"ט' לא הביאו דיעה החולקת על תרוה"ד ואף לא ציינו דעת הפר"ח בזה]. ועוד דרק בדבר דודאי אסור כתב הר"ן דאסור, אבל כשיש כמה ספיקות קילא טפי.

בטחינה יבriחם וגם אין כוונתו לבטל, וכן מדין דבש שנפלו בו נמלים דמחממנו עד שיהא ניתן ויסננו ול"ה מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתו אלא לתקן הדבש, ובחכמת אדם כלל ל"ח כ"ג כתב כיון דמסנן להוציא האיסור ולא יאכל האיסור ועוד שאין כוונתו רק לתקן הדבש עיי"ש, ומקורו בראשונים, מכ"ז מוכח דאין זה היתר מרווח כלל משום מה דאינו חפץ בתולעים וקץ בהם לבטל האיסור בידיים ופשוט, וכמשנ"ת באות ב'.

[שו"ר בשו"ת שמן רוקח הנ"ל שם פרט ב' אות ג' דכתב דאף המהריט"ץ לא היקל רק בצירוף הטעמים, ודלא כהאחרונים הנ"ל בדעת המהריט"ץ].

אך מצאתי בקובץ תשובות למרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ח"א סי' ע"ד דכתב בסו"ד שם לסמוך ע"ד הטוטו"ד מהד"ב קנ"ח דהתיר לבשל קטניות דמצאו בהם זכוב עפ"י הרשב"א דעבר ובישל וא"א בבדיקה מותר התבשיל דה"ז כנאבדה הריאה דבמקום הפסד גדול מתיירן, דלאסור כל המין אין לך הפסד גדול מזה, וכתב עוד שם דכל שעת הדחק חשיב כדיעבד עיי"ש.

ועיין בס' תורת יקותיאל סי' פ"ד אות ט' דכתב דכל דברי הרשב"א אזיל לשיטתו דס"ל בנאבדה הריאה דמותר, אבל למחמירין בנאבדה הריאה גם כאן אסור כדיעבד, ולכן היכי דידעינן שלא נימוח קשה להקל ועיי"ש עוד מש"כ בזה, אך פשטות הרמ"א שם בסעיף ט' להקל, דהרמ"א עצמו בר"ס ל"ט החמיר בנאבדה הריאה, וע"כ דקילא כאן, וכמש"כ בטוטו"ד להסתמך על הרשב"א בנדונו וכדלעיל ועיין.

ועכ"פ כל הני ספיקות מסוג התולעת 'אניסאקיס' באופן דבישל מקודם הטחינה יכול לטוחנו עכשיו באופן דיש לו דרך לטחון הני דגים בעלמא וכנ"ל מחמת הצד דהבישול⁵

והובא לעיל סוף אות ג', (ועיין בבדי השולחן סי' ק"א ס"ו בביאורים בד"ה והוא שנתרסקו מש"כ על שו"ת הנ"ל).

ועיין בתשו' מהרי"ט צהלון סי' פ"א המובא בשו"ת מהרש"ם ח"א קע"ד דהתיר ליקח מגוי חלב נקפא ולהעמיד בו דכל חשש חלב גוי משום חלב טמא והרי אינו נקפא ולא מקפא אחרים ואף שיש בו צחצוח חלב ה"ז אינו מעמיד ובטל בשישים ואף שאין מבטלין לכתחלה הרי הוי רק ספק איסור ועוד דל"ש דין אמא"ל רק בדבר שהוא חפץ בו ורוצה להתירו אבל בנ"ד הרי אדרבה קץ בו ואינו חפץ וש"י, וכתב המהרש"ם שם דכ"ש בנדון דזה מדברים המאוסים ופגומים, והביא משו"ת פרי הארץ ח"ב סי"ג דהאריך בדין תותים שיש בגרעיניהם תולעים ויתושין דמותר למעכן ביד עד שיעשה משקה ולסנן ואין בזה משום אמא"ל דכיון דהיתושים פגומים ובטלי ברוב ואינו מכוין לבטל אדרבא מסנן המשקה מהם ל"ש איסור זה ועיי"ש במש"כ למעשה בנדונו שם, ועד"ז כתב בשו"ת יד יוסף ח"א סי' קכ"ד להתיר ליתן פירות המוחזקים בתולעים לתוך מים ורתחים כדי שאם יהיה בו תולעת יהא נימוח עפ"י המהריט"ץ הנ"ל ושו"ת שמן רוקח ח"ב חיו"ד סי' י"ד דכתב דבכה"ג דאינו חפץ באיסור וקץ בו לא מיקרי ביטול איסור לכתחילה יעוי"ש, ובפשוטו לשון המהריט"ץ משתמע דל"צ לקולא דקץ בו ומספיק מה דאינו חפץ בו דג"כ מותר. [ועי' במוריה שנה טו גליון ג-ד (קע"א-קע"ב) כסלו תשמ"ז, בדין ביטול איסור לכתחילה באיסור בריה, דדן לגבי טחינת החומוס (אפונים) ואח"ז מערבים בו קמח או פירורי לחם ואח"כ מטגנים אותו (והוא הפלאפל)].

אך כמדו' דברי השו"ע בסי' פ"ד בכמה דוכתי, דהיקל בחיטין המתולעין רק משום דספק אם יתערבו בו איסור דקול האפרכסת

כזית אף דזה בריה שלימה, ודן שם האם מותר לתת מתולעים האלו לבני נח דמוזהרים על אבמה"ח, ע"ש.

אך האמת דהפמ"ג בר"ס ק' על הט"ז הביא מהפרי תואר דאיסור על בריה שלימה רק כשיש כזית על אבמה"ח (וכן דעת הב"ח בר"ס ס"ב ע"ש), והביאור דס"ל דאיסור בריה נובע מדין המלקות, ולכן במקום דהמלקות רק על כזית איסור בריה כיו"ב, וכמש"כ המנחת כהן (ח"ג פ"א) וז"ל כיון דחייבה תורה מלקות בכל שהוא, חשבוהו חז"ל דלא בטיל, ע"ש. והפלתי השיג עליו דדין בריה לא תליא בדין מלקות ע"ש, והפמ"ג הביא מלשון האו"ה הארוך דמוכח כהפלתי דבריה חיובו משום חשיבות ממילא גם בפחות מכזית אית ביה איסורא. וכבר ציין הפמ"ג במשב"ז ר"ס ק' דדן בזה בפתיחה שלו ח"ג פ"ב בד"ה הנה ע"ש. וא"כ כל ההנחה בדברי הט"ז דתליא דין בריה בדין מלקות לא ברירא. דהט"ז רצה רק לומר יסוד הדין דאם לוקה על פחות מכזית יש גם איסור בריה, ולא דלא תליא בדין חשיבות, גם הפמ"ג לא כתב דהט"ז כהפרי תואר ופשוט.

אך הפמ"ג בשפ"ד סי' ס"ב סק"ג קאי בשיטת הפרי תואר הנ"ל (וזה קצת סתירא בדעת הפמ"ג, שו"ר בבדי השולחן בסי' ק' בציונים אות כ' דנתקשה בזה). וכן בשפ"ד סי' ק' סק"ג תלה מחל' הנ"ל בין הרשב"א והרא"ש, וצידד דהעיקר דלא תליא במלקות והראיה דאבמה"ח פחות מכזית וכשהוא שלם הוה בריה. וע"ע בגלין רעק"א על השו"ע סי'

יתכן דביטל האיסור משום בריה, וכמש"כ לעיל דאם יש צד קולא בהלכה אפשר לצרף להיתרא כשעושה מעשה טחינה דחשיב כאין כוונתו לבטל דהתיר הרמ"א באו"ח סי' תנ"ג ג' לגבי דגן שנבקע וכנ"ל ע"ש.

וובהאי עניינא יש לציין דברי הפמ"ג בשפ"ד פ"ד סקמ"ב דתולעים שבמעי הדגים אסורים מספיקא שמא מעלמא הם ע"ש, וא"כ בצירוף ספק כנ"ל אפשר להקל בשופי, וכמו דצויין כאן בהערה, ע"ש. וראיתי במשכנות יעקב סי' ל' דכתב על תולעת שספק ריחש ונפל לקדירה וספק נתרסק אולי יש כאן ס"ס, ובזה כתב ת"ח א' לדון דמכיון דכתב המנ"ח (מצוה קס"ג) דרק לוקה על כזית מדרני דבשרא אף כשהם שלמים, וכתב הט"ז ביו"ד סי' ק' סק"א דרק החמירו לחשוב בריה מה דלוקה על פחות מכזית, ולכן בנד"ד רק כשיש כזית ה"ז בריה הא לא"ה שפיר דמי. וא"כ בכל בישול ודאי יש תערובות דאין מוצאים תולעת אחרי הבישול וליכא כזית, בוודאי יש כאן ס"ס עכ"ד. אך המעיין במשכנ"י הנ"ל יראה דלא סמך על ס"ס הנ"ל רק לגבי למכור קמח שהתליע בכלי מעצמו לעכו"ם, אף דלגבי אכילה כתב דצריך להחמיר דאין לעשות בידים ס"ס, וגם אין מבטלין איסור עי"ש, וא"כ אף דנקיט דכל האיסור רק ספק איסור וכנ"ל, אבל להקל בשופי מחמת ס"ס הנ"ל יש מקום גדול לדון בהלכה. ובפרט דכל דין המנ"ח מבוסס דהני תולעים ליכא בהו עצם וחיובו רק משום אבר מן החי, ומבואר בחולין דק"ב דאבמה"ח חייב רק כשיש בה

דרכי תשובה סי' פ"ד סק"ק"א דהביא משו"ת גנת וורדים חיו"ד כלל א' סי"ח דדן על פולין שהתליעו ונמעכים עקב הבישול דעוררו רבנים דא"י שלא נשאר באותן הפולין קצת מתולעין שלא נתמעכו, והעלה לדינא להקל מחמת כמה ספיקות ע"ש, ויתכן דכל היתירו לקיים המנהג, אבל נראה דאם כך המציאות אפשר להקל בזה, (וכ"כ בבדיקת המזון כהלכה פ"ח הערה 4 בשם פוסקי הדור דלתלות דהתרוקם נתפרקו בבישול תליא במציאות ע"ש. נומלשון החזו"א יו"ד סי' י"ד (א) סק"ו בד"ה ושעור נמוח, משמעות הדברים דאפשר לתלות בסתמא דנתמעך מהבישול גם אם אין בירור גמור במציאות, מיירי שם בספק איסור ע"ש, ולפמש"כ בסוף אות ד' אין להוכיח מהחזו"א לשאר דוכתין. ויש לצרף דברי החכמ"א בבית אדם אות ע"ב (נ"ג) דלגבי בריה דרבנן יש להקל דלא כהב"י בסי' ק"א ממהרא"י (הו"ד במשב"ז שם סק"א ובפרי"ח סי' ק' סק"ז) דס"ל בריה שנתפרפה מעט ע"י הבישול עדיין שם בריה עליו, אלא ס"ל דבטל שם בריה מיניה ע"ש, ועיין בשעה"צ סי' ר"י סק"ג להקל בנתפרפר ע"י הבישול לענין דיני ברכות ע"ש). וכמו דמבואר בפמ"ג סי' פ"ד בשפ"ד סק"ב דספק נימוח אפשר להקל בצירוף ספק, וכמ"ש בש"ך שם סק"ט לסמוך על הרשב"א כשיש ספק ספיקא להקל יעוי"ש.

בתוך הקמטים של הירק, כגון תרד-ספינטש-ותרבתי ברוקלי בלע"ז, דלכאו' אחרי הבישול ושריה במים יהני דנעלמו ונתבטלו התולעים, אבל מכיון דאין מבטלין איסור לכתחלה יהיה גם אסור באכילה לאלו שנתבשל עבורם, מכיון שאסור לבשלם מדינא דאמא"ל, ואף דכתב הש"ך בסי' פ"ד סק"מ ובסי' קי"ד סקכ"א דהא דאמא"ל רק בוודאי איסור ולא בספק איסור, ואחרי הבישול ושריה במים בוודאי אין כאן מוחזק בתולעים וא"כ הוה ספק איסור, אבל לפמש"כ הפמ"ג בסי' צ"ט בשפ"ד סק"ז דרך בספק דרבנן מהני ולא בספק איסור תורה דאז אסור לבטל, אבל מכיון דלדעת הריב"ש שמ"ט והובא בפר"ח סי' ס"ד סקכ"ו מותר לבטל אף באיסור תורה⁶ באין כוונתו לבטל. וכן נקטו כמה אחרונים לדינא. ממילא שרי לכתחלה לבשל ירקות הנ"ל לאחר שרייתם במים וחומץ, דאין בהם וודאי איסור ואין כוונתו לבטל, ומותר באכילה ע"ש. ומבואר דנקט דבספק איסור בלבד לא היקל רק כשיש הא דאין כוונתו לבטל ואז מותר אף לכתחלה, וכמשנ"ת באות ב' ועיין.

אף דבאגרות משה יו"ד ח"ב סי' ל"ב החמיר בספק איסור אפי' מדרבנן דאסור לבטל לכתחלה, אך מיירי שם בדבר דיש בזה איסור לפני הביטול כגון העמדה בדבר איסור או ספק דרבנן וכיו"ב דאין לזה הקולא של ספק דרבנן לקולא דעלמא, ולכן לא יהני ע"י הביטול להתירו, אבל בדברים דיש לזה הגדרים של סד"ר לקולא לא אסרוהו מצד אמא"ל באופן דאין כוונתו לבטל ועיין.

ועיין בחזו"א יו"ד סי' י"ד (א) סק"ו דדן לגבי תולעים שע"ג דגי קרפיונים (דדנו

ס"ב מש"כ בזה, ועיין פת"ש סי' ק' סק"ב דהביא מחלוקת מס' פני אריה ופמ"ג, ונקט דהפמ"ג ס"ל דלא בעינן כזית לדין בריה כמש"כ בסי' ק' ודלא כמש"כ בסי' ס"ב, ומשמע דכך ס"ל הפת"ש לעיקר עיי"ש), ולכן צריך לעיין בפרט זה למעשה, עד כמה זה חשיב ספק לצרף לעשות ס"ס ועיין בזה.

ושמעתי מת"ח א' להוכיח מדברי הקיצור שו"ע בסי' מ"ו סעיף מ"ג דכתב דנמצאים תולעים במח או בכבד או במעים והוסיף דשיכח בדג ההעריניג בתוך החלב תולעים דקים וצריכין בדיקה עיי"ש, והבין דאיזה חלב יש בדגים ע"כ דזה הביצים, וא"כ היה כבר בעבר מציאות משונה דעבר מהמעיים לבשר הדגים, והיה צריך להזהרם, וא"כ ה"ה מכיון דרואים אותם תולעים במעיים גם בבשר הדגים יש לחוש באיסור, אך האמת דאין כוונת הקיצור שו"ע על ביצי הדגים אלא שומן הדגים, והמכוון חלב בצירי ולא בקמץ, ויש פה טעות בדפוסים המנוקדים. ומצאתי בקיצור שו"ע המתורגם באנגלית (מר' גולדין ניו יארק) דביאר כנ"ל דקאי על שומן הדגים, וא"כ זה ממש האיסור של המעיים דמיירי שם באותו הסעיף דמצוי מאוד בדגי ההעריניג ופשוט, (וע"ע בקצשו"ע סי' פ' סכ"ה דגם שם המכוון כנ"ל, ולא כמו דאחרים דניקדו גם שם חלב בקמץ ואכ"מ).

שו"ר דכן נקט מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' ס"א אות ב' באופן דהתולעים קטנים מאד דא"א לראותם נראה דהבישול במים רותחים ממיסים אותם ותו לא הו"ל בריה ע"ש. ועד"ז כתב בשו"ת אבן ישראל ח"ז סי' ל"א דירקות התולעים דקים מאוד וצבעם כמו צבע הירק, ומעורבים

6 אף דהפר"ח הביא ראי' מהדין דדבש שיש בו נמלים דמחממו עד שיהא ניתך ויסננו דרק רוצה לתקן הדבש, אבל כבר כתב הגרעק"א בתשו' דדוקא ברבש דההיתוך להפריד זה מזה הדבש מהנמלים ולהשליך האיסור, אלא דממילא נפלט הטעם, זה נקרא אין כוונתו לבטל דמראה בהיפך שמפריד האיסור ע"ש, וכן מההיא דסאה תרומה הביא ראי' דאף בוודאי איסור אפשר לבטל, לפמש"כ לעיל התם שאני דבמעשה הטחינה מעורב ההיתר עם האיסור לכן חשיב איו כוונתו לבטל הא לא"ה עדיין צריך הוכחה לדין זה וצ"ע, והפלא דהפר"ח עצמו באו"ח סי' תנ"ג-ג כתב ממש כדברי רעק"א הנ"ל, וא"כ תטר משנתו בדינים אלו, שו"ר בשו"ת זכר יהוסף חאו"ח סי' קל"ג בד"ה ובשו"ת רעק"א סע"ז העיר כך על הפר"ח וצ"ע.

נמלים אף באכל דרך לעיסה וריסקו בפיו קודם שבלעו חייב עי"ש, אך הביא מס' אגורה באהלך (לו"ב) דלעיסה לפני הבליעה בטיל הבריה וממילא באופן דמאוס ליכא איסורא כלל ע"ש. [ושמעתי בשם מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל דנשאל על החששות של תולעים שהיה בלחם, ואמר דילעסו אותם לפני הבליעה, אמנם כשדיברו אתו על חששות בלחם לא היה ניחא לי' שעל לחם שהוא אוכל נפש, וטען שלא עושים שאלות, אך שמעתי דנתן את העצה ללעוס כנ"ל, (ועדיין השמועה לא מבוררת אצלי), וכ"כ בס' מגילת ספר על יו"ד סי' ק' בשם גאון אחד שליט"א דהורה כן למעשה שנשאל ע"י קהילה שהיה מצוי אצלם תולעים קטנות בלחם, והיה מקום מרוחק וקשה להביא לחם ממקום אחר, והורה להם להיתר ע"י שיקפידו ללעוס את הלחם. (וכבר דנו בפלתי ר"ס ק' ובמשכנ"י סל"ח הובא בפת"ש שם, וע"ע בערוה"ש סי' ק' סי"ז מש"כ להקל על המילבין המצויים בכל מיני קמחים יעו"י"ש), אך לפי הנ"ל במקום הוזה רק חשש איסור ואינו אלא ספק דרבנן יש לסמוך לכתחלה ע"י הלעיסה].

אך יל"ע בדינים אלו ממה דנחלקו ר"י ור"ל בסו"פ גיה"ג (חולין דף ק"ג) גבי כזית אבר מן החי דחלקו מבחוץ דנחלק לשנים קודם שיתנו בפיו ואכל זה לבדו ואח"כ חציו השני, אבל חלקו מבפנים בתוך פיו קיי"ל כר"י וכמש"כ הרמב"ם בפ"ה ממאכ"א ה"ד, עי"ש, דחייב דעדיין יש ע"ז שם בריה. וא"כ בנדונים אלו מה הצד לפטור. אך כתב במנחת שלמה הנ"ל סברא דחלוק אבמה"ח לדין בריה של תולעת דמאוס ומתועב דודאי לא ניח"ל אפשר דלא שייך כלל דרך אכילתו, ולכן פטור לכו"ע, ועיין.

אך בדרכי תשובה הנ"ל הביא משו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד סי' מ"ג דהאריך בהנ"ל והביא מירושלמי נזיר פ"ו ה"א דחלקו לאבמה"ח בפיו ר"י אמר חייב דעבד פיו כלפנים ור"ל אמר פטור דעבד פיו כלחוץ

האחרונים עיין בחכמת אדם כלל ל"ח – כ"ח, ועיין בהתעוררות תשובה יו"ד סי' ל"ט מש"כ (זוה) דכתב דאם נתשלשו יש להתיר בדיעבד מחמת ס"ס, וכתב דאף הש"ך דאוסר במעשה דהט"ז בסי' פ"ד סקי"ז מפני שמילבין מצויין ואינו ספק, אבל מודה הש"ך בספק גמור דמצטרף ספק נימוח להיות ס"ס, וכתב עוד דשיעור נימוח היינו שאין העין מכירתו והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, ונימוח שנתבטל אין חילוק בין מתמעך בקדירה מחמת חום הבישול, ובין מתמעך בפיו ע"י לעיסה, ולכן בנדונו שם ההיתר של נימוח מרווח דלא ישאר שלם אחרי בישול ולעיסה, וסיים דבריו שם דאף שהלעיסה אסורה מדין מבטל איסור לכתחלה, הוי ספיקא דרבנן, ולמעשה כתב בסק"ח שם דתולעים הנ"ל איתברר דבא מבחוץ עי"ש, עכ"פ מבואר דבספיקא דרבנן החשיב אף הלעיסה לספק לדין נימוח, ובוודאי דנקט דדין אמא"ל רק מדרבנן (וכן דעת החזו"א כהשי" דאמא"ל רק מדרבנן, עיין בחזו"א דמאי סי' ט"ז סקי"ד בא"ד דנקט"י דביטול איסור לכתחלה אינו אלא דרבנן, וד"ז כתב אף בתרומה, דכידוע דעת האב"מ בסי' י"ח דתרומה חמירא טפי. ועיין בביאור ההלכה פ"ג מתרומות ה"י בד"ה שאין מבטלין ע"ש), דבדאורייתא בוודאי אסור לעשות מעשה כזה בידים אף ע"י מעשה לעיסה, וא"כ בנדונו בוודאי מצטרף האי ספק לקולא מכיון דאינו אלא ספק דרבנן, וכ"ש כשנתבשל, דלפי המציאות אין הני תולעים נראית לעין מחמת קטנותם, אך לסמוך דע"י הלעיסה כבר חשיב ספק נימוח לכתחלה עדיין צ"ע למעשה.

אך דברי החזו"א הנ"ל לסמוך לכתחלה על הלעיסה לבטל שם בריה לפני הבליעה דמותר מטעם ס"ס מוכח דנקט דעיקר האכילה הוא הבליעה ולא הלעיסה, ובדרכי תשובה סי' ק' סק"ב הביא מתשו' משאת משה דוודאי כל שבא לתוך פיו כשהיא שלימה אין היתר לבטל לכתחלה, וכדמוכח מתוס' במכות גבי ריסק ט'

יעקב (זבחים סי' לג) עיי"ש, ואכמ"ל.

ועיין ברמב"ם פ"ח מפסוהמ"ק ה"כ הפגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן חייב וכו' שאין האיסורין מבטלין זה את זה עכ"ל. ובכס"מ כתב דפסק כר"א בסוגיא דזבחים דלא כר"פ, וכדמוכח בירושלמי דחלה דר"י סבר כר' אלעזר ע"ש. וע"ע ברמב"ם פ"ד מהל' מאכ"א ה"י יראה לי שכל החייב בתרומות ומעשרות מצטרפות לכזית בטבל מפני שהוא שם אחד וכו' והראב"ד שם כתב ע"ז בעינן טעמן שוין יעוי"ש.

שוב התבוננתי דאף לרש"י שם דמבואר דהבטול בשעת הלעיסה בפה שנבלל מין אחד בחברו מיצוט של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב, וקודם לכן לא היה ביטול, דלכאור' מוכח דהמכניס איסור והיתר לתוך פיו ובשעת לעיסה נוצרת תערובת בטל מעט האיסור ברוב ההיתר. ואף שהכניס לתוך פיו איסור בעין, מ"מ שעת הבליעה קובעת ואז האיסור כבר מבטול, וה"ה בכריה המעורבת בהיתר אם ע"י הלעיסה נתבטל חשיבותה א"כ בטילה ברוב וכנ"ל. אך ראיתי באחיעזר ח"ב סי' י' אות ז' דכתב להשיג ע"ד החו"ד בסי' צ"ח דלמד מסוגיא דזבחים דכמו דלא לקי כך ליכא איסור דליתא דכל הדין דאיסורים מבטלין זא"ז זה רק לענין מלקות אבל עדיין אסור באכילה, וא"כ אף באופן דבריה המעורבת בהיתר מנלן דפקע שם בריה דאיסורו משום חשיבות, ואיסורו אף פחות מכזית וכמש"כ באו"ה הארוך וכמש"כ המשב"ז בר"ס ק' סק"א, וכמשנ"ת לעיל באות

ואמרי עלה נמלה שחלקה בפיו ואכלה בפלוגתא דר"י ור"ל ע"ש, וע"כ דלא חילק הירושלמי במה דהתולעת מאוס ומתועב דבטל מיניה שם בריה לכו"ע. וכתב בחקרי לב דבש"ס בבלי אפשר לפרש חלקו מבפנים דהיינו בלעו לחצאין וסמוך לבית הבליעה איכא כזית שלם, וזה מה דקאמר ר' יוחנן הרי נהנה גרונו בכזית, אבל בירושלמי דנקט חלקו בפיו אין במשמע פיו לבית הבליעה, וע"כ דלר"י חייב אף כשריסק הנמלה בפיו וקיי"ל כר"י כנ"ל, (ויל"ע ברש"י ותוס' בסוגיא דחולין, וברמב"ם פ"ה ממאכ"א ה"ד בזה?) עיי"ש. וכ"כ מס' ערך השלחן הספרדי סי' פ"ד ד' הוסיף מראשונים דכל שנכנס לפיו כשהיא שלימה אפי' לעסו בפיו קודם שבלעה שם בריה עליו לכל דבריו ע"ש, וא"כ לסמוך על הלעיסה בנד"ד יש מקום להחמיר ובפרט גדולי האחרונים לא ס"ל כן, ומוכח כן מהירושלמי בנוזיר. אך על החזו"א לק"מ מסוגיא דחולין וירושלמי בנוזיר דכל מש"כ היתירא דלעיסה לבטל שם בריה וחשיב ס"ס מיירי כשהוא בתערובת ובטל מדין יבש ביבש כמש"כ בריש דבריו שם, וא"כ ההיתר מדין רוב במה דנימוח התולעים ברוב ע"י הבישול והלעיסה, ושור' להוכיח מסוגיא דזבחים דע"ח דפיגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו, וכתב רש"י דע"י הלעיסה בפיו נבלל מין לתוך חברו וכו' ובטל המיעוט ברוב עיי"ש, אך לפי' התוס' בסוגיא שם אינו מוכח. ועי' בקרן אורה בסוגיא שם ובקהילות

7 הנה נחלקו רש"י ותוס' בביאור הגמ' חלקו מבפנים דלרש"י הכוונה לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין, נראה דאי חלקו קודם שבא סמוך לבית הבליעה גם ר"י פטר, ולמד כן רש"י מדתלי ר' יוחנן בהנאת גרונו ש"מ דבעינן שיהא כזית שלם סמוך לבית הבליעה כי היכי דליחייב, ועיין ברש"י שם בד"ה בשר שבין השיניים כנ"ל, אולם תוס' שם פירש בחלקו בפנים היינו בפיו דלר"י חייב דדרך הוא שנחלק בפיו בשעת לעיסה, ולפי"ז דין הבריה בריסוק בפיו קודם שהגיעה לחיך סמוך לבית הבליעה אי חייב או פטור תליא בזה כפי מה דהירושלמי דימה הדברים, וד"ו כיון המשאת משה במה שעשה מחלוקת ראשונים בזה, ומכיון דדייק מלשון הרמב"ם דנוטה לפרש"י ממה שכתב אע"פ שנחלק בפיו בפנים קודם שיבלענו חייב, הרי נראה דלא מחייב כי אם על היתרו שלם סמוך לבית הבליעה, מכלל דאי חלקו בשניים קודם שהגיע לחיך פטור, וזה דרך התולעת דנתרסק בפיו מיד בתחילת הלעיסה, וא"כ יתכן דנדרתה דברי הירושלמי הנוטים לפי' התוס' מדברי הרמב"ם דקאי בשיטת רש"י, ויסוד הדברים למדתי מדברי החקרי לב, ולכן אין הירושלמי סותר האחרונים דהקילו בזה, ועיין.

ההערינג מגיעים בגודלם וחוחכים אותם לפרוסות קטנות, וכבר דנו בזה חכמי הזמן איך דנים הגדר של מיעוט המצוי, האם מתייחסים לכל פרי ופרי בפנ"ע, או הולכים לפי הכמות דרגילים לקנות, להשתמש או לבשל אחת, ועיין בס' בדיקת המזון כהלכה ח"א פ"ד הערה 4 בזה ע"ש, אך לשון החת"ס בחי"ד סע"ז דכתב דננים על כל פרי ופרי בנפרד, משמע דחמיר בזה כצד החמור בזה, אבל עכ"פ בספיקות בוודאי יש לצרף דל"ח כודאי מיעוט המצוי, ואפשר להקל דחשיב כמיעוט שא"מ, וגם בחת"ס בתשו' היקל בנידון דומה עי"ש היטב).

וכן ראיתי מאמר מא' מרבני ועד הכשרות שע"י העדה"ח דאף לגבי הדגים מייבאים דווקא כאלו הנקיים מתולעת ה'אניסאקיס', אבל ב'הערינג' אשר נגוע בכ"מ כמעט בעולם, סומכים על המתירים וכפי שנהגו מעולם, אך ישתדלו לייבא מהנקיים מחשש זה, (עוד כתב דבמושב הבד"ץ לאחרונה התייחסו בפולמוס הנ"ל והבד"ץ לא הכריעו לאיסור, ולאחרונה כבר פורסם בקובצים תשו' המתירים והאוטרסים).

אך נראה דאף דבנידון מיעוט המצוי ידוע מש"כ המשכנות יעקב חי"ד ס' י"ז דאחד מעשר חשיב מיעוט המצוי, והוכחתו ממה דאי' בגיטין דל"א ע"ב בג' פרקים בודקין את היין, ובב"ב דצ"ג ע"ב אי' דמוכר מרתף מקבל עליו עשרה קוססות למאה, ש"מ דיותר משיעור זה לא מתקלקל, ומאחר דיש חובה לבדוק היין להפרשת תרו"מ דלא החמיץ, מבואר דיש לחוש לדבר הקורה פעם אחת בעשר, אבל פחות משיעור זה הוי מיעוט שאינו מצוי, והובא שי' המשכנ"י בדרכי תשובה ס' ל"ט סק"ג ע"ש.

ואף דיש שתמהו על ראיית המשכנ"י דמי יימר דפחות מאחד בעשר הוי מיעוט שאינו מצוי, דמשם רק מוכח דכל דקורה בשכיחות של א' בעשר הוי בגדר מצוי, אבל היכן נרמו דאילו הי' קורה הדבר פעם אחת בט"ו לא יהא

ד' בד"ה אך האמת, עי"ש. (שו"ר בחזו"א יו"ד ס' כ"ד אות ו' נקט דעכ"פ יש בזה איסור דרבנן, וא"כ יתכן דכמו דהיקל החזו"א בביטול בידים מכיון דהוה דרבנן, ה"נ הלעיסה יבטל האיסור ברוב היתר דיהא מותר, וצריך להתיישב בזה).

ונראה יותר בכוונת החזו"א דאיירי בספק תולעים דהדעת נוטה דמותר, ולרווחא דמילתא הוסיף בכחא דהתירא עי"ס ס"ס, ובוזה צירף הלעיסה לבטל השם בריה מיניה, אבל בוודאי תולעת וחלקה בפיו עי"י הלעיסה בוודאי חיישי' לדברי ר"י המבואר בירושלמי בנזיר דחלקו בפיו דחייב דיש בהו אחשביה באיסורו. שוב קבלתי מכתב ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דלק"מ על החזו"א וז"ל אם נבראו שם לא חל עליהו שם איסור עכ"ל, וזה ע"ד מש"כ בס"ד.

- ה -

יבואר דלא כל סוגי התולעים הנ"ל אסורים, דיש דברים דהם בכלל מיעוט ובמקום ספק אפשר להקל, ויבואר גדר מיעוט המצוי המחייב בדיקה בהרבה דברים, ממתני מחשיבים זאת

ולאחרונה פורסמה הוראת מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א בענין התולעים הנ"ל במין ההערינג דיש מהם דנגוע בכשלושים אחוז או אחרים דנגוע כתשע אחוז, ובהם לא שייך טחינה או בישול וכיו"ב, והשיב בזה"ל אף בהני דיש בהם מיעוט המצוי מכיון דנהגו בעבר לאכלם אפשר להמשיך בכחא דהיתרא, והמחמיר יחמיר לעצמו עכ"ד. גם שמעתי מהגאון ר' עזריאל אויערבך שליט"א דשמע ממרן שליט"א לאחרונה דעדיין כל הנידון סופקי מספקא ליה, ואין האיסור ברירא ליה. עכ"ד. (ויתכן הצירוף בזה להקל דלא מתחשבים בשיעור בכמות הגדולה רק כפי הכמות אחרי חיתוכם לפרוסות קטנות וא"כ הוה מיעוט שאינו מצוי, ובדרך כלל דגי

בקובץ אור ישראל גלין נ"ו תמוז ס"ט.

וכע"ז כתב הגאון רי"י פישר זצ"ל בספרו אבן ישראל פ"ז מהל' שחיטה ה"ט בד"ה והנה בזמנינו, דאף למשכנ"י דחייב בדיקה במיעוט המצוי, אבל כ"ז בחיוב וודאי, אבל בספק הוה ספיקא דרבנן דאזלינן לקולא, ואף דיש מחמירין בספד"ר היכא דאפשר לברורי, מ"מ במקום דאיכא ס"ס אף בחיוב דרבנן אפשר להקל ע"ש, וא"כ בנדוננו ה"ז כ"ש דלא רק דנחלקו הבית אפרים והמשכנות יעקב, ולדעת הבית אפרים רק במיעוט המצוי ודאי חייב בדיקה והמשכנ"י סובר דאף בספק חייב בדיקה, מ"מ כשכל האיסור ספק ה"ז ס"ס גמור דאפשר להקל אף לכתחלה ועיין.

שוב ראיתי תשו' מהגרמ"מ קארפ שליט"א בענין חשש תולעת האניסאקיס בדגי ההערינג דהביא מלשון המשכנ"י שם בד"ה ולענין שאלתינו בתו"ד וז"ל רק כל דבר שנראה לעינים שהוא מצוי תדיר זה שמו אשר יקראו לו מיעוטא דשכיח ואין לחפש מדעתינו חילוקים בין מצוי למצוי להקל עכ"ל, ומכיון דאין זה נראה לעינים אינו בגדר מיעוט המצוי, גם צירף בתשובתו דעת האחרונים דנקטו כהבית אפרים ע"י בדעת תורה למהרש"ם בפתיחה לסי' ל"ט סק"א דהביא כן מהכנפי יונה סי' ל"א דכל שהוא רק ספק אין חיוב לחפש אחריו, גם בדרכי תשובה בסי' ל"ט סק"ג הביא מכמה גדולי האחרונים דהלכו בשיטת הבית אפרים עיי"ש.

[וראיתי בספרי המלקטים דהביאו ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (לגבי חשש תולעים) דדעתו דאחד מחמש אחוז ולמעלה חשיב מיעוט המצוי, ורק פחות מכך חשיב מיעוט שאינו מצוי, ובס' לבושי יוסף על הל' כלאי בגדים (סטפנסקי, עמ' כ"ה) הביא כן גם משמו של רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א לגבי חשש שעטנז בבגדים ד"א דצריך לברר בגדים משיעור הנ"ל, ורק פחות מכך חשיב מיעוט שא"מ ע"ש, וד"ז נפק"מ לגבי בדיקות הריאה וצומת הגידים דמצאו ריעותות בעופות

חובת בדיקה, ועפ"י זה כתבו דהכלל בדין זה הוא דכל דהמציאות תופעה רגילה ולא תופעה תמוהה אצל בני אדם חשיב דבר טבעי ונחשב כמצוי, ורק דבר דקורה לעתים רחוקות והוא בגדר חידוש חשיב אינו מצוי, ועיין בשבט הלוי ח"ד סי' פ"א ובס' המדרין לבדיקת תולעים (באנגלית) מהגר"א פאלק שליט"א בסוה"ס במקורות אות 10 יעוי"ש דהלכו בשיטה זו, ולפי"ז נד"ד חשיב מיעוט המצוי אף בפחות מא' בעשר אחוז מכיון דהוי דבר טבעי בדגים המגיעים מהימים, וא"כ הו"ל להיות חשש גם בסוגי ההערינג דהחשש פחות מא' בעשר אחוז לפי הבדיקות והרשימות בענין זה, אך שמעתי מגדולי המורים דאף דשיטה הנ"ל מסתברא וההוכחה מדין עשרה קוססות למאה אינו מוכח כנ"ל, מ"מ נקיט למעשה כהמשכנ"י דרק א' מעשר חשיב מיעוט המצוי, ופחות מזה אינו בכלל מיעוט המצוי, ולכן בנד"ד בוודאי אפשר להקל בסוגי ההערינג למיניהם. ובפרט יש שיטת הריב"ש בסי' קצ"א דכתב דעד קרוב למחצה חשיב מיעוט המצוי, וראי' מחובת בדיקת הריאה על סירכות וכו' דלדעתו הוא קרוב למחצה עיי"ש, וא"כ מכיון דכל האיסור הוי ספיקא, במקום דיש צדדים להקל אפשר להקל אף באלו דהוה כשלשים אחוז, וכמש"כ המשכנ"י עצמו באותו תשו' בד"ה ולענ"ד עוד, דבר דצריך לחפש לבדוק כל עלה ועלה להוציא התולעת הוא דבר של טורח לא חייבוהו חכמים עיי"ש, ומבואר דאף דחלק על הגאון בית אפרים דס"ל דמיעוט המצוי אינו אלא חומרא דרבנן, ורק במקום דמיעוט המצוי יהיה ודאי אסור אסרו הא לא"ה מותר, (עיין בשו"ת בית אפרים יו"ד סי' ו' בזה), ודעתו דבמקום דיש מיעוט המצוי ה"ז חיוב גם במקום דהוה ספק איסור, מ"מ היקל במקום הטורח וכנ"ל. והביאור דלא חשיב אז מצוי, וכל הנושא דדנו בזה לאחרונה במקום דהוה רוב אי חשיב דבא מבחוץ או לא, והאריכו בזה המחברים והובא

להחמיר יותר משיעור של המשכנ"י, וכן שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א בדעתו של מרן הגריש"א שליט"א.

- ן -

יבואר דין כיטול איסור לכתחילה במקום הדחק בעשיית תרופות בצירוף שישים ונטל"פ, האם רק באיסור מדרבנן או גם באיסור תורה

ויתכן דאפשר לומר בדעת הני גדולים (המבואר לעיל באות ג') דאף בספק איסור תורה אפשר לבטל איסור לכתחילה, דלפי שנתבאר דכל הנידון באיסור תורה ולא באיסור דרבנן, א"כ נקטו בזה כהשיטות דספיקא דאורייתא לחומרא זה רק מדרבנן דמה"ת ספק מותר וזו שי' הרמב"ם הידועה, וכ"פ הפר"ח בכללי ס"ס ק"י סוסעי' א'. ועיין כף החיים דיני ס"ס ס' ק"י סעי' א' בזה). וא"כ מכיון דכל דין דאין מבטלין איסור לכתחילה זה רק מדרבנן כמ"ש בש"ך ס' צ"ט וכמשנ"ת לעיל באות ג' בד"ה ועד"ז, וא"כ יש כאן צירוף דחשיב כספק דרבנן לקולא. אבל בשערי דורא דיני ס"ס סקכ"ה בד"ה אמנם, וכ"כ בתורת השלמים בכללי ס"ס סט"ז וכ"כ בפמ"ג (ס' ק"י דיני ס"ס בשפ"ד אות כ"ה חלק הח') וביד יהודה בפיה"ק בר"ס ק"י בדיני ס"ס דהעיקר כראשונים דסד"ר מה"ת לחומרא, והרמב"ם והראב"ד יחידים לגבייהו ואין לבקש שום קולא בזה עי"ש, וא"כ בודאי במקום ספק איסור תורה אין לבטל לכתחילה וכנ"ל.

וראיתי במנחת שלמה ח"ב ס' ס"א אות ב' דדן לגבי תולעים הנמצאים בירקות בחזקת נגוע ויש דרישה ממקומות מסוימים מצד משרד הבריאות שיגישו דוקא ירקות אלו, ומיירי דאין בודקים כל עלה בנפרד רק שורים אותם במי מלח ואומרים שהתולעים עולים למעלה, ושופכים את מי המלח ורוחצים במים, ותולעים אלו אינם נראים לרוב בני אדם

בשנים האחרונות ממתי חייבים לבדוק מדינא מצד מיעוט המצוי, דאין להקל אף בהפסד מרובה, (ועיין בס' עמודי שש פ"ה ע"ה אות ד' במש"כ בגדר מיעוט המצוי ע"ש).

וכ"ז לא ברידא לי האם זה כלל בכל דבר דזה השיעור של מיעוט המצוי או רק גבי ערלה דשם הנידון בדין קבוע וספק קבוע גם אסור, ולכן דעתו של הגריש"א שליט"א דעד שיעור של חמש אחוז מסתבר ליה דעדיין אינו בכלל קבוע, ורק מחמש אחוז ולמעלה ה"ז בכלל קבוע, ואינו בכלל פריש מרובא דהולכיין אחר הרוב להקל, ויסוד הדבר מבואר בפתח הדביר ח"א ס' ל"ב אות י"ג שהדבר תלוי במדת הספק שאם יש רגלים לדבר שיש כאן איסור, נחשב לקבוע ואסור, ואם אין רגלים לדבר ה"ז מותר ע"ש, (ועיין בקובץ הליכות שדה מס' 67 ובס' משפטי ארץ על ערלה פרק י"ד בזה ע"ש), אבל בעלמא נקיט כשיעורא דהמשכנ"י דעד א' מעשר אחוז אינו בכלל מיעוט המצוי, וכן ראיתי דנקט למעשה בשו"ת קנה בשם ח"א ס' מ"ט לגבי צוה"ג דכל שלא ניכר ריעותא מבחוץ אין חיוב בדיקה מעיקר הדין, מכיון דאינו אלא בכמות קטנה מאד, ורק חיישינן בשיעורא דמיעוט המצוי של א' מעשר אחוז וכנ"ל, ולכן אף בחששות של בגדים אפשר להקל בפחות משיעור המצוי דכתב המשכנ"י, באופן דהוה פחות מעשר אחוז א"צ לברר בגדים מחשש שעטנז. וכן השיבני מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתב וז"ל, כמדוד' דה' חשיב מיעוט שא"מ וי' חשיב מיעוט המצוי. עכ"ל וכמשנ"ת בס"ד.

ועיין בדרך אמונה פ"ט ממע"ש בציון ההלכה אות מ"ח דכתב דאפילו במקרים שאין לאסור משום לקח מן הקבוע, אבל כשיש מאותו מין עשר ערלה בשוק, ה"ז נחשב מיעוט המצוי לדעת המשכנ"י ויש להחמיר, עי"ש, וד"ז כתב אף בערלה, אף דשם יש חשש יותר וכמו דמקובל בשם הגריש"א שליט"א, וא"כ כ"ש בשאר דברים אין

ציבור יכולים לעמוד בו ללא הני תרופות, וא"כ י"ל בנידון המהרש"ם דביטל שומן מבהמה דספק טריפה ברוב שומן מבהמה אחרת דאינו בעין ה"ז כתבשיל וה"ז במקום הפס"מ דנמכר קצת מבהמה דספק טריפה ה"ז כעין הקולא במקום דאין רוב ציבור יכולים לעמוד דהותר לערב איסור לכתחילה אף באיסור תורה ועיין.

אולם המעיין בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' כ"ז כתב לבאר יסוד דינו הנ"ל למה כשהוא בעין אסור להשתמש במלח וכשהוא מערב המלח בתבשיל מותר לכתחילה אעפ"י שהמלח עשוי ליתן טעם, דמיירי שם דהמלח הנאכל מעמידים אותו בדם נבילה (ומדינא דמלכותא אין להביא מלח הנעשה בהיתר ממקומות אחרים), דמכיון דאיסור המעורב במלח הוא שיעור מועט דיש בהיתר כדי לבטלו באלף רק המעמיד אינו בטל, ולכן כשאין במלח מעמיד אלא הוא ה"ז אסור, אבל במערבו בתבשיל מותר לבטל איסור לכתחילה כיון שהוא נמנע מלאכול תפל ללא מלח, ואין ציבור יכולים לעמוד בגזירה אם באנו לאסור, וכ"ש הכא דקליש איסורה דבטל באלף, ושוב דן באם יש במלח דבר אחר עם הדם המסייע בהעמדת המלח הרי זה זוז"ג ומותר אפי' לאכול בעיניה עי"ש וא"כ יתכן דכל היתרא דוקא משום דהנידון מחמת מעמיד בדבר האסור דנקוט דאיסור מעמיד אינו אלא מדרבנן (וכמש"כ הפר"ח סי' ק' סק"ג ופמ"ג סי' פ"ז במשב"ז סק"ג וחכמ"א כלל נ"ג דין ל"ג דלא כמג"א סי' תמ"ב סק"ט בדעת הטור שם ועיין בחק יעקב באור"ח שם סקט"ז במה דמפקפק על המג"א), וא"כ בזה במקום דאין רוב ציבור יכולים לעמוד בו הקילו בזה, וכ"כ בלשונו שם ובכה"ג לא אמור רבנן אין מבטלין איסור לכתחילה עי"ש, וכמו"כ מכיון דמיירי באופן דהיה במלח כדי לבטל בדם נבלה שבו, וא"כ כל האיסור מדרבנן, וכ"כ להדיא בשולחן גבוה סי' ס"ו סוס"ק א' בדעת הרמ"ע הנ"ל אך לשון הפמ"ג סתום קצת ובנדון מהרש"ם

אלא כאשר ניתנים כנגד נורת חשמל, וא"כ הנידון האם אחרי טיפולים אלו חשיב כספק איסור, וכתב בתו"ד דאף בספק איסור כתב בשד"ח כללים מערכה א' אות ה' בשם הפרי תואר ועוד דאפי' לסוברים דהא דאין מבטלין לכתחילה הוא איסור תורה, מ"מ בספק מותר, והמהרש"ם בח"ב סי' כ"ח סומך ע"ז וכתב דבספק איסור מבטלין לכתחילה עי"ש, וד"ז אינו עולה יפה עם תשו' מהרש"ם ח"ד המובא לעיל דכתב דרק בספק דרבנן אפשר להקל ולא באיסור תורה וצ"ע בזה.

ונידון המהרש"ם שם בכוליא, שהי' ע"ג בועא נבקעת, והיתה לבנה, וטרם שנבדק אם המוגלא מגיעה ללובן נאבדה, וכבר נמכר קצת משומן הבהמה זו ונתערב בשומן אווזה והוא הפסד מרובה, ודן שם בדעת הראשונים הא דמליא מוגלא טריפה רק בהגיע ללובן, וכתב דכיון בנד"ד ספק אם הגיע ללובן, ובצירוף שיטת רש"י המובא באו"ז דגם במוגלא כשר בלא הגיע לחריץ וגם מותר עד שהגיע להחוט שבאמצע הכוליא, ולכן התיר השומן שיבטלנו ברוב שומן הבהמה, (והחשיב שומן בשומן גם של בהמה בעוף מין במינו, דאין ניכר כ"כ שינוי בטעם. ובפרט זה יש לעיין) ובספק איסור מבטלין לכתחילה לכן יש להקל עי"י ביטול ברוב שומן בהמה כיון שהוא הפ"מ עכ"ד, וד"ז בודאי חשיבא ספק איסור תורה וצ"ע כנ"ל.

אך ראיתי בפמ"ג סוס"י ק"ה בשפ"ד סקמ"ו דכתב מהפר"ח באות נ"ח מתשו' הרמ"ע במלח דמעמידים אותו בדם נבילה דאסור בעיניה ובתבשיל מותר ולא חשיב מבטל איסור לכתחילה מכיון דאין רוב הציבור יכולים לעמוד בו, ורהיטת לשונו משמע אף במקום דאין בו ישישים לבטלו ליכא משום איסור ביטול לכתחילה במקום דאין רוב ציבור יכולים לעמוד בו, וראיתי למעשה דמשתמשים לקולא עפ"י הפמ"ג בעשיית תרופות וכיו"ב דצריך להגיע לביטול איסור תורה בידיים בתערובת מכיון דאין רוב

דקאזלי לאיבוד, וכתבו התוס' והמרדכי שם דמכאן התירו המלח אע"פ דרגילין שמימים עליו דם בשעת רתיחה ללבנו ע"ש, ולכאור' תמוה מאי בעי טעמא דקאזלי לאיבוד אי חשיב נטל"פ, ובלא"ה צ"ב היתרא דהרמ"א דחשיב נטל"פ דקיי"ל בסי' ק"ג דפוגם ולבסוף משביח אסור, וא"כ כשמערב האי מלח כתבשיל יש בו משום פוגם ולבסוף משביח כשנותן כתבשיל, וראיתי בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ט' דכתב ליישב עפ"י שיטת הרשב"א המובא במג"א סי' תמ"ב סוס"ק א' דכל שעיקרו בכך אפי' יש שישים אינו בטל, ובמחצית השקל סי' תמ"ז ס"ק מ"ה כתב דכ"ז רק כשבא לתקן הטעם אבל אם כשבא לתקן המראה תליא במחל' המובא בפר"ח יו"ד סי' ק"ב סק"ה אי חזותא מילתא ובדרבנן סומכים להקל, אבל כבא לתקן הטעם ועשייתו כך הוא אינו בטל לדעת הרשב"א, ולכן בסוגיא דע"ז קאמר דמותר רק משום דנשרף והולך לאיבוד, דמשום נטל"פ אינו מותר משום דכך עשייתו ה"ז אסור, ורק במידי דהוה למראה בעלמא כהאי דם במלח ללבנו בזה מהני טעמא דנטל"פ, ועפ"י כתב המהר"ם שיק דסגריית דנעשה עם שומן אסור להכניסו לתוך הקאפע מכיון דתיקונו בכך, וע"ע בשו"ת הנ"ל סי' ר"א במש"כ לגבי פסח יעו"ש.

ועדיין צ"ב למה לא חשיבא האי מלח דנתלבן ע"י הדם פוגם ולבסוף משביח כשנותן כתבשיל, ובאמת המרדכי כתב טעם אחר להתיר האי מלח דנתלבן ע"י הדם מכח דהאש שורפו ומייבשו, וכתב בשו"ת טוטו"ד תניינא סי' רכ"ה ליישב בזה דכל מה דפוגם ולבסוף משביח אסור היינו אם האיסור בעצמו טוב רק כתבשיל הוא פגום בזה אמרי' דאם לבסוף הוא משביח אסור, אבל אם האיסור גופו פגום הוא בעצמו א"כ הוי אינו ראוי לגר ומותר לגמרי, ולמד הרמ"א דמש"כ המרדכי דהדם נשרף ונתייבש, דאין הכוונה דנשרף ונעשה אפר דעינינו רואים שלא כן הוא ואינו

הנ"ל דהוה כמה ספקות אפשר להקל כנ"ל אף באיסור תורה ועדיין צ"ע בזה.

אך יל"ע בכל האי קולא דכתב הרמ"ע דבמקום דאין רוב ציבור יכולים לעמוד בו דמותר לבטל האיסור כתבשיל וליכא משום אמא"ל, האם זה רק משום דס"ל אמא"ל מדרבנן, אבל להראב"ד דס"ל דאמא"ל מה"ת ליכא צד היתר כזה, או די"ל דכוונת הרמ"ע דבמקום דאין רוב ציבור יכולים לעמוד בו לא נאמר כללא דאמא"ל דהרי דין אמא"ל אינו איסור חפצא רק איסור גברא דהרי בשוגג מותר, ואף בבטל במזיד מודה הראב"ד דרק אסור למבטל דלדידיה קנסו ולא לאחריני וכמש"כ הרשב"א בת"ה והר"ן בפרק גיה"נ בדעת הראב"ד, (יעוין בפר"ח סי' ס"ד סקכ"ו), וא"כ ה"ה לא גזרו בזה, אך הגר"ע אויערבך שליט"א א"ל דבוודאי דברי הרמ"ע קאי בשיטות דאמא"ל רק מדרבנן, ועיין בסי' מנחת אפרים (בהלכות ביטול איסור לכתחלה) עמ' ע"ד דלא נוקטים כהרמ"ע למעשה, אך במקום הצורך נראה דאפשר להקל עכ"פ בצירוף נטל"פ וששים ועיין.

- ז -

ינואר האם דם המעמיד את המלח חשיב נטל"פ או לא, ובגדר דין חזותא מילתא דתליא אי בא לתקן הטעם או לתקן המראה

והנה בסוס"י ק"ה מבואר דמלח הבלוע מדם לא חשיב נטל"פ ובעינן שישים כנגד המלח כשהכניסו המלח לקדרה, והרמ"א הסכים לדעת השו"ע שם, ואילו בסוס"י קל"ד כתב הרמ"א לגבי חומץ או מלח דמבשלים הגויים ונותנים בו יין או דם ללבנו מותר דהוי נטל"פ, והפמ"ג הביא קושיא זו מס' בית ישראל, וכן בהגהות רעק"א בסוס"י קל"ד נתקשה בזה ונשאר בצ"ע, ובישוב ד"ז יש לברר מקור דין הרמ"א הנ"ל מסוגיא דע"ז דל"ג. דמאן דיהיב חמרא במילחא שרי משום

דהמעמיד אף זה לפגם, דאי האיסור משום טעמא בזה דהוא לפגם לית בי טעמא ושרי, אבל היכא דאסור משום מעמיד טעמא משום דהאיסור קיים ואף כשהוא נטל"פ הוה לי למיתסר עיי"ש, אך ד"ז מתיישב כנ"ל דלא אסרי משום מעמיד כשאינו בא לתקן הטעם ורק לתקן המראה, דבזה סומכין להקל בדין חזותא מילתא דבדרבנן סומכין להקל וכמ"ש בפר"ח עצמו בסי' ק"ב ע"ש, ובפרט דנעלם כל הדם שבו בשעת רתיחת המלח ה"ז כמאן דליתא ולמה נחשיבו גם לגבי זה משום מעמיד למתסר להשתמש בהאי מלח ועיין היטב בזה.

ועכ"פ נתבאר דכל דברי הרמ"ע המובא בפמ"ג מבוסס על היתרא דנטל"פ וקשה ללמוד מזה לדינים אחרים ועדיין צ"ע בכ"ז.

שו"ר בחמודי דניאל הל' מליחה אות כ"ד דכתב בספק אם נבלע במלח איסור יש להקל עפ"מ ש"כ הש"ך בסי' קט"ו סק"כ דשמא אין כאן שום איסור ע"ש, ואז מותר לערב המלח בתבשיל עיי"ש, (והו"ד בקצרה בדרכי תשובה ק"ה רכ"ג), חזינן דנקט דלא כהרמ"ע דהיקל אף בוודאי איסור לערבו בתבשיל, ולמד בדברי הש"ך דרק בספק איסור אפשר לבטל ולא אף בוודאי איסור וכמשנ"ת בהערה אות 3 ע"ש.

- ח -

יבואר איך מלח המוציא דם פועל, האם ע"י דאזלי לאיבוד או דנבלע במלח ונשאר שם הדם

ומש"כ בפתחי תשובה סי' ס"ט סקט"ז מתשו' שבות יעקב ח"ג סי' ס"ו על מים שהדיחו בו בשר ונשפך על המלח, וא"כ בלוע דם במלח, יניח המלח להתייבש, ואח"כ יוכל למלוח בו בשר להוציא דמו, אבל ליתן תוך מאכל אסור, ומיירי דלא היה ששים נגד הדם עיי"ש, וע"כ אין כאן הקולא של הרמ"ע הנ"ל דהתיר להכניס מלח שהועמד בדם נבילה

נשרף כ"כ, רק הכוונה דעכ"פ ע"י שנשרף ונתייבש נעשה לפגם בעצמותו והוי אינו ראוי לגר, ועפ"יז התיר שם בצוק"ר דמשימין בו הרבה דם עד שאין בו שישים מטעמא דחשיב כדין הרמ"א דחשיב המלח נטל"פ יעוי"ש, ובדרכי תשובה סוס"י קל"ד סק"ג כתב כן גם מס' דעת קדושים סוף ח"א מיו"ד סי' ס"ו סק"ב ע"ש, (כעת ל"מ דברי הדע"ק דחסר בדפוס שלנו).

ועפ"יז מיושב קושיית הפמ"ג והגרעק"א בסתירא דברי הרמ"א בנידון זה, דבעצם דם במלח לא חשיב נטל"פ כמ"ש בסוס"י ק"ה, רק בנידון דסוס"י קל"ד מכיון דבזמן תהליך עשיית המלח הרתיחה אצל האש דנשרף כל הלחלוחת שבו עד דנתקשה לאבן ונעשה מלח ה"ז חשיבא דנעשה לפגם, אף דנשאר קצם טעם מהדם במלח לא חשיב בזה כנתינת טעם למיתסר משום זה, ועיין במשמרת שלום על הפמ"ג בסי' ק"ה סוסק"א דכתב כנ"ל, ועד"ז מבואר ביד יהודה בפ"י הארוך סוס"י פ"ז דחילק כנ"ל יעוי"ש.

והנה בפר"ח סוס"י ק"ה עשה מחל' בין הראשונים בסוגיא דע"ז דל"ג האם גם באופן דמעמיד הדם במלח יהא מותר, דשי' התוס' והמרדכי ושו"ר דההיתר רק כשהדם מלבן את המלח, אולם הרא"ש שם בפ"ב סוס"י כ"א כתב דמתירין מלח שנעשה ע"י בישול אע"פ שא"א לתקנו אם לא שיתנו דם ביורה עכ"ל, וע"כ דהתיר גם בנידון של הרמ"ע ולא החשיבו למעמיד לפי שהוא דבר מועט דכלה מיד במלח, וא"כ אף לאוכלו בעיניה יהא מותר, רק כתב דיש לחוש לדברי הרמ"ע דרק בתבשיל מותר ולא בעיניה, מכיון דקיי"ל במעמיד דחשיב כאילו בעיניה וה"ג באופן דזה מעמיד המלח ה"ז כאילו האיסור בעין וכמ"ש בפר"ח סי' צ"ח סק"ז בדין מעמיד עיי"ש.

עוד כתב הפר"ח שם דדין הרמ"א בסוס"י קל"ד דדם שנותנין במלח ללבנו דמותר דהוה נטל"פ ומותר אפי' בעיניה, דלפמ"ש"כ במקום

במלח ולא הדיח דאסור בדיעבד, והוא מטעם דדרך מלח להבליע דם, אף למאן דלא ס"ל מליח כרותח יש לאסור אפי' בכחוש לגמרי גם דם משום דדרך מלח להבליע דם, וציין למש"כ בריש סי' ס"ט סק"א דמלח נגד הדם חמירא משאר איסורים דאינו בולע רק מטעם רתיחות החתיכה משום מליח כרותח, אינו בולע רק כדי קליפה, אבל במלח נגד דם דדרכו להפליט ולהבליע אף בלא מליח כרותח בולע, וסיים החו"ד שם דאף שהט"ז כתב בסי' ע' דכשהמלח עושה פעולת פליטה אין עושה פעולת בליעה, לא סמכינו ע"ז להתיר בדם בעין גמור ע"ש, וביד יהודה בהל' מליחה בכמ"ד (ס"ט ריש סעיף ב', ע' סק"ב) פלפל בדבריו, ודחה דבריו בכמה פרטים, יעוי"ש.

עכ"פ מתיישב קושיית הפמ"ג ורעק"א בפשוטו דמלח נגד דם דפעולתו גדול להפליט ולהבליע חמירא טפי מדם המעמיד את המלח דמותר משום דקאזלי לאיבוד ונטל"פ, ולכן פשוט דלא דימו הראשונים בדיני מליחה סוגיא דע"ז דמיירי בפעולה של העמדת המלח ופשוט. ומוכח גם מאחרונים הנ"ל דלא ס"ל כהחו"ד הנ"ל ועיין.

- מ -

יבוארו חששות המריפות בכרסי הבהמות, ומה נהוג למעשה בכשרויות המהודרות למנוע חששות אלו

והנראה בזה לענין חלב הבהמות, שיש בהם חשש טריפות הנידון לעיל, דכל הני חששא דטריפות אינו אלא ספק בדמציאות חזינן דחיה י"ב חודש וגם מהני המנותחות יולדות אחרי זמן ועוד כיו"ב, וע"כ דאין זה ודאי טריפה. וד"ז נתעורר לאחרונה בבהמות הנשחטות בדרום אמריקה, דבר המצוי כאשר בהמה אוכלת עשבים מסוגים מסויימים מתמלא כריסה באויר (גזים) דגורמים לניפוח הכרס, והבהמה מסתכנת למות, וכדי להציל בהמה המגדלים דוקרים את הכרס (שהוא

כתבשיל מכיון דאינו בעין ליכא משום ביטול איסור לתתלה, דכל היתירו משום דאין רוב הציבור יכולים לעמוד בלא המלח דזה היה כל המלח באותו מדינה, הא לאו הכי פשיטא דאסור להשתמש בכזה מלח ופשוט.

אך המעיין בשבות יעקב כתב בתו"ד מדברי הר"ן בפ' כל הבשר בשם הרמב"ן דמלח שעל הבשר לאחר מליחה מותר משום דהמלח שורף הדם ואינו בולע דם אלא נשרף בתוכו, וכ"כ באו"ה כלל ל"ב דין כ"א, אולם רוב הפוסקים חולקים על הר"ן וכמ"ש בתורת חטאת כלל ט"ו דין י"ט דהמלח שעל הבשר אסור וכמ"ש ברמ"א סי' ס"ט סעי' ט' דמלח שמלחו בו פעם אחת אסור למלוח פעם שנית עיי"ש, ובזה יל"ע מסוגיא דע"ז דל"ג. כמ"ש תוס' שם בשם ר"ת דמותר להעמיד המלח בדם משום דקאזלי לאיבוד, והטעם דהאש שורפו וכלה שם ע"ש, ועד"ז כתב המרדכי ורא"ש שם עיי"ש, וא"כ לפי"ז הו"ל לפסוק דמלח שעל הבשר לאחר מליחה מותר, אך ברמ"א דכתב בסוסי' קל"ד טעם אחר משום נטל"פ ונתקשה במהר"ם שיק המובא לעיל דתיפול"ל דאזלי לאיבוד כפשטא דסוגיא, ומיושב שפיר דכיון דהרמ"א קאי בשי' האוסרים הנ"ל ה"נ רק משום נטל"פ מותר.

וצ"ל דלא יוקשה מסוגיא זו דמבואר דיין ודם אזלי לאיבוד במלח ולא נבלע במלח, ולגבי מליחה נחלקו בזה וכנ"ל, וצ"ל בסברא דיין ודם המעמיד את המלח ללבנו אין כוחו חזק דנבלע במלח דיאסור משום זה, אבל כשהמלח בא לשאוף הדם בזה ס"ל למקצת ראשונים דע"כ זה נבלע בתוך הבשר מזמן פעולתו להוציא הדם, ואין להוכיח מסוגיא זו דבכל המקרים דם במלח קאזלי לאיבוד, ועדיין ל"מ לא' מן האחרונים שיבארו הנ"ל דנראה מוכח לומר כן.

והנה בחו"ד (ק"ה ביאורים סק"כ) כתב דלפמש"כ הט"ז בסי' ע' סק"ב בשם הרא"ש (חולין פ"ח סי' ל"ז) דאין דרך מלח להבליע דם, אבל לדידן (סי' ס"ט סי"ב) דסבירא לן

עיי"ז שאנו רואים שהיא חי', אלא ר"ט מסברא ס"ל דהאם בכלל נקבו בני מעיה, בכה"ג אם אנו רואים בנטילת האם שהיא חיה בע"כ שאיי"ז בכלל בני מעיה עיי"ש.

וכבר האריכו המחברים בזה והובא בקובץ אור ישראל גליון נ"א אדר ב' ס"ח, וע"ע במש"כ בקובץ פסקים ותשובות ניסן תשס"ט ממור"ר הגר"מ גרוס שליט"א עמ' רנ"ח - רס"ב בזה. ויסוד הדבר בדין זה כתב בחכמת אדם כלל י"ד סעי' כ"ט וערוך השלחן סי"ד ונקטו דזה הוה בגדר ספק טריפה ובוה מהני שהייה י"ב חודש להתיר להבא עפ"ז, ובשו"ת שבט סופר חיו"ד סכ"ג כתב דסברת החכמ"א מועיל רק משום דמה דס"ל דכל הכרס חשיב כרס הפנימי אינו רק מפני ספק פסקו לחומרא, אבל אי מדינא טריפה ל"מ י"ב חודש ולכן היקל שם בהפס"מ, עיי"ש. ובאגרות משה יו"ד ח"א סי' כ' כתב להתיר מצד כל דפריש מרובא פריש ואין לזה דין דגזרי' שמא יקח מן הקבוע משום דבזמן שפירש עדיין לא נודע הטריופה. ועד"ז מבואר בתשו' רעק"א תניינא סי' ק"ג אות י"ב עיי"ש.

ויתכן דהמציאות בזמננו בנושא זה הם באחוזים גדולים וחמירא טפי. ועכ"פ בכשרויות מהודרות דלוקחים רק ממשקים בריאים ויש בדיקה ע"י שני בודקים מיוחדים האחד לכרס החיצונה והשני לכרס הפנימית ואין רושם של שום צלקת אין מקום לחוש שנתרפא ואין בזה שום חסרון של הידור מצד דנטרף ונתרפא, ועיי' פת"ש סי' נ"א ס"ק ר' משו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ט עיי"ש. והמציאות בדרך כלל כשנעשה דקירה ה"ז ברוחב דנשאר איזו צלקת כל שהיא, דאין לומר דנתרפא ללא שום חשש ורושם כל שהוא כשנבדק ע"י בודקים הנ"ל, וא"כ במקום דאין שום רושם ה"ז בגדר אחזוקי ריעותא לא מחזקינן, וכן שמעתי דכן הי' דעתו של הגאון ר' מאיר בראנסדורפער זצ"ל דרק בהני דהי' צלקת כל שהיא יש לחוש דיש בזה ריעותא וקשה לקבל מומחיות לקבוע מה סימן

השק שבו נמצא כל העשב והאוכל לפני העלאת הגרה), ועיי"ז משתחרר האויר החוצה, ד"ז נגרם בעקבות סוגים מסויימים של תערובות של מאכל שנותנים לבהמה (תזונה לא טבעית), המגדלים רואים שהבהמה שוכבת על הרצפה וקשה לה לעמוד על הרגלים אז דוקרים את הכרס.

בדקירה זו יש שתי שיטות, הא' ע"י סכין הדקירה היא במקום קבוע שנועצים את הסכין אחרי י"ג צלעות במקום אשר נקרא קשת ועיי"ז משתחרר האויר החוצה, ויש מהם שעושים זאת ע"י דוקרן מיוחד לכך. הב' ע"י הזרקת סיליקון בזריקה ישר לתוך עור הכרס, מציאות זו הוזכרה כבר בהגהות הטור סי' מ"ח והובא בב"ח וז"ל שכשהשור ממלא כריסו מן הירקעות קורעין אותו ע"ג בין צלעותיו ומוציאין ממנו פרש הרבה וחוזר ומתרפא ובוה ניצול מן המיתה, וכן עושים לגמלים בזה"ז וסיים שם דמזה ראי' דהלכה כרבב"ח בסוגיא דחולין דף נ' דאינה טריפה דחזינן דניצול מן המיתה. והב"ח דחה זה מהלכה דהרשב"א בתשו' ח"א סי' צ"ח כתב דכל הטריופות שמנו חכמים אפי' הן מתקיימות הרבה טריפה הן, וע"כ ס"ל כיון דרוה"פ ס"ל כריב"ח דכל הכרס חשיב כרס הפנימי ה"ז ודאי טריפה ול"מ י"ב חודש רק בספק טריפה.

ובמהר"ם שיק יו"ד סי' ס"ו העיר על הב"ח דהרי בסנהדרין דל"ג. במעשה דפרה שניטלה האם שלה (הרחם) והאכילה ר"ט לכלבים ובא מעשה לפני חכמים והתירוה מפני שאמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדר' של מצרים אא"כ חותכין את האם שלה וקחזינן דמתקיימת. וחזינן דחכמים הביאו ראי' מהא דחותכין את האם וחייתה ע"כ דאינה טריפה וכדברי ההגה בטור דסברי דכיון דחזינן דחי' אינה טריפה. אך מצאתי בשאלת דוד ס"א (להגר"ד מקרלין זצ"ל) דביאר דאילו הי' קבלה לר"ט לא היינו מתחשבים עם זה, דבטריפה ודאית לא ניתרה

המהודרות למנוע כל זה, וכן יבוארו בקיצור עוד חששות מריפות בפרות הצריכות פיקוח

ויתכן דיש בנדונים אלו צד קולא גדולה
עפ"י דברי הט"ז בסי' צ"ט סק"ט דבאופן
דקסבר דמותר לבטל מותר, ונקט שם דבכ"מ
דטעה בדין מקרי שוגג ולא גזרי' באופן
דנתבטל משום גזירה דמזיד עיי"ש, וא"כ
אחרי דנעשה התערבות בחלב מחמת אומר
מותר וכיו"ב לית בהו משום חששא דסמכינן
על ביטול איסור לכתחילה, וע"ע במשנ"ב סי'
שי"ח סק"ו דשגג בדין או שכח ה"ז בכלל
שוגג, ומקורו ברמב"ן פרק כירה במלחמות
די"ו. יעווי"ש. ואף דנחלקו הפר"ח ועוד ע"ד
הט"ז (ובפת"ש שם סוסק"ה כתב דבתשו'
חת"ס יו"ד סי' פ"ח משמעות דבריו שמסכים
עם הט"ז, עיי"ש), מ"מ במקום דנעשה עפ"י
הוראת חכם כתב המג"א בסי' שי"ח סק"ג
דל"ג בהו שוגג אטו מזיד ולית בהו הדין דאין
מבטלין איסור לכתחילה כשנעשה כבר
וכמש"כ ביד יהודה בפיה"ק סי' צ"ט סק"כ,
וא"כ באופן דנעשים הביטולים ברפתות ומגיע
למחלבה באופן דמבוטל כבר לית בהו חששא
אף לשיווק בתור למהדרין, באופן שנעשה
הדבר עפ"י הוראת חכם (ועיין בשו"ת דברי
יציב יו"ד סי' במש"כ להקל על בהמות שעשו
בהם ניתוח ברחם, ועי' בשו"ת מנחת יצחק
ח"ד סי' נ"ז שהחמיר בזה, וע"ע בשו"ת שבט
הלוי ח"ב סי' ט"ז וח"ט סי' קנ"ה בזה דהיקל
בדיעבד⁸). ושמעתי שיש מקומות בחו"ל דאין
פיקוח מספיק בדבר זה, דהרי קולא דהפסד
מרובה שייך רק בבהמת ישראל ולא בבהמת
עכו"ם, ושם בדרך כלל נעשה הכל בבהמת
גוי, ולכן התירא הנ"ל נוגע למעשה, ולהעיר
באתי.

לנקב ומה אינה מחמת נקב, הא לאו הכי שפיר
דמי, ואכמ"ל. ועכ"פ בנוגע לחלב אי"ז נדון
של להבא.

- י -

יבואר דין היתר החלב בזמננו על אף החששות שמא הפרות מריפות

ונראה בזה עפימש"כ מרן הגרי"ש
אלישיב שליט"א בקובץ תשובות ח"א סי'
ע"ב להתיר תערובות החלב עפימש"כ
המהרש"ם בדעת תורה סי' מ"ח דגם כוונת
השו"ע דפסק בסתם שהיא טריפה דזה רק
מדין ספק, וא"כ אפשר לצרף בזה הא דמבואר
בתבו"ש סי' ל', סק"ח ובכור שור חולין דנ"ח
דבספק טריפה סומכין על שהייה י"ב חודש
או לידה דאינה טריפה, ורק בטריפה ודאית
בזה דחזינן דחיה יב"ח אין סומכין דנשתנו
הטבעים, דהלכה המוכרעת לאיסור א"א
לעקור ע"י שינוי המציאות. [ועי' בחזו"א יו"ד
סי' ה' סק"ג ובאג"מ חו"מ ח"ב סי' ע"ג אות
ד' דנקטו דהמציאות לא משנה ההלכה,
וכמדו' דכל דבריהם בטריפה ודאית וכנ"ל
ועיין]. וא"כ במקום דמעורב בששים לית בהו
משום ביטול איסור לכתחילה כדברי הגאון
הגרצ"פ זצ"ל ולא סגי בביטול ברוב עיי"ש.
ועפ"י בכל הנדונים אף דבודאי צריך
להשתדל בפיקוח למנוע עירוב חלב מפרות
מחששות של ספק טריפות הנ"ל אבל באופן
דיש ביטול בששים אין לחשוש לכשרות
החלב ומותר ללא חשש.

- יא -

יבואר צד קולא הרווח אף אם אין היתר דלעיל, והנהוג למעשה בכשרויות

8 בעצם חששא של ניתוח ברחם הנקרא קייורשני'ט, לפמש"כ בר"ס מ"ה ברמ"א דלא מיביע ניטל האם כשר אלא
אף ניקב כשר ויש להחמיר אם לא במקום הפסד מרובה, והש"ך בסק"ד שם סתם דנחתך כשרה, אך הפמ"ג כתב שם דנדון
באחרונים אי רק נחתך כולו או אף במקצת, אף דלהלכה כתב הדרכי תשובה שם ממק"מ וכ"כ בדעת תורה דיש להקל
בנחתך במקצת אפי' שלא בהפס"מ, אבל בנדון זה דהוי ניקב אין להכשיר רק בהפס"מ, אך הדברי יציב כתב דכל מה
דטריפה אינה חוזרת להכשירה זה רק בטריפות שמנו חכמים ונמסר מהלמ"ס, אבל טרפות מחמת הכלל כל שאין כמוה חיה

ז"ל החמירו בדבר ולכן כתבתי שבמקום דלא אפשר יש להעמיד הדבר על דינו. עכ"ל. אך לא ברירא בכשרות המקובלת בתור מהדרין יועיל במה דמתירים מחמת הפסד מרובה ושעה"ד. ויתכן דתליא במחל' רעק"א וחת"ס המובאת בפת"ש יו"ד סי' ל"א סק"ב אי היתר של הפס"מ רק לבעה"ב או גם לאחרימ⁹, עיי"ש. אך בדבר זה יש להכריע דכמו דנחלקו האו"ה (מובא בפת"ש סי' קט"ז אות י') בדין ביטול בששים דמותר להחמיר והסולת למנחה ס"ל דאסור להחמיר וכתב דמחזי כאפיקרוסות. ובס' נהרות איתן ח"ג סי' ל"א

עוד נראה בכ"ז עפ"מ דכתב בשו"ת מהר"ם שיק חי"ד סי' קכ"ה דדבר דמותר לצורך מצוה והפס"מ רשאין להוסיף כדי לבטלו בששים כדאי' ביו"ד ק"ט ס"ב גבי יבש ביבש. והסברא בזה דמה שהותר בשעה"ד או הפס"מ ע"כ דקובעים דכשר לגמרי מעיקר הדין, דאם נשאר צד ספק לא היינו מתירים בזה. ויסוד הדבר כבר מבואר בדברי הרמ"א בהקדמתו לתורת חטאת, ונ"ל כי לפעמים כתבתי להקל בהפס"מ או לעני בדבר חשוב וכו' והוא מטעם כי באותם המקומות הי' נ"ל כי היתר גמור אליבא דהלכתא רק שהאחרונים

לכו"ע חזרת להכשירה כשנתרפאה, ומכיון דחזינן דחיות הרבה זמן אח"ז, ועיין בדגול מרבבה ר"ס כ"ט דטרופות שאינם מהלמ"ס מכשינן אם היה ר"ב חודש, ועד"ז כתב בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ל"ה בספק טריפות בפלוגתא דרבנן וחיתה י"ב חודש עיי"ש, ומכיון דחזינן דהבהמות בריאות וחיות אחר הניתוח, ה"ז כשר בהן דטרופה משום שאין כמוהו היה, וכתב עוד דבר דהרופאים עושים כן לרוב הבהמות אם באנו לחוש לזה ה"ז נוגע לרבים ה"ז כהפס"מ, וכמ"ש המהר"ם בראשית דעת אות ל"ח באריכות יעוי"ש.

אך עדיין יש חשש יתכן דנגע באברים הפנימיים, ואי' בכ"ז סי' נ"ה במעשה דמצאו מחט תחוב תוך שלל של ביצים, דיש לחוש לנקיבת הדקין, וזה חששא דנקיבת אברים הפנימיים, אך המנחת יצחק שם הביא מהמהר"ם ועוד אחרונים דבעושה ככוונה רוב פעמים אין יוצא קלקול מכן דעת, ועיין בפת"ש סי' נ"א סק"ו דדן כשיש חשש מחט בחלל הגוף אי חוששים דהמתחך לא קדק בזה, ועכ"פ באופן דיש פיקוח דלא פגע רק בעור ואם שפיר דמי, וכדאי' בר"ס נ"א בניקב קרן לפנינו וראינו דאין חשש דלא חיישינן, ועיין דרכי תשובה סי' נ"א סק"ד בזה.

עוד חשש מצוי בזמנינו של היפוך המעיין או הקיבה, וכמבואר בשו"ע סי' מ"ו ס"ב הדין בזה, אך משתדלים דכל הניתוחים יהיו מן הצד דלא יפגעו במקומות אלו, וכמוכן הכשרויות המהדרין צריכים לפקח בזה, גם במקומות דהרפתות ברשות אינו ישראל, דאין קולא דהפס"מ בהכמת גוי ואכמ"ל.

אך שמעתי דיש בא"י ברפתות דוקרנים להוציא חומצות (ACIDS) וכו' מחלל הבהמה ממקומות דיש חשש דניקב הכרס, וכשנעשה ה"ז חששא של טריפות הנוגע גם על החלב, והיה מקום לצדד להקל עפ"י השיטות דמכיון דחיה י"ב חודש, וחזינן דהבהמות בריאות אחרי פעולה הנ"ל ה"ז כשר, אך שמעתי דההיתר דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן, וא"כ נשארו כולם בחוקת כשרות. ובלא"ה מכיון דאינו אלא חשש רחוק אפשר לסמוך בשופי על התעוררות בכל החלב דיש שם הרבה יותר מששים, וכמ"כ באות י', ואין בזה אפי' חשש איסור של פירש מקבוע דהצד האיסור רחוק מאוד (ועיין חזו"א יו"ד סי' ל"ז סק"ד דהיקל בנידון בספק כזה ע"ש וקצרת).

9 וראיתי שיש דוחים את דברי הפת"ש דלא נחלקו רעק"א וחת"ס, דרעק"א מיירי בטבח המוכר לאחריים בזה גם החת"ס מודה דמכיון דרעיותות שאינן מתכשרות רק בהפס"מ שכיחי טובא וא"א לטבח להזהר מזה ולכן אם נאמר דדבר אינו כשר אלא בהפס"מ הותר רק לטבח בעל הבהמה ואסור למכור ממנה לאחריים, לא ירצה אדם להיות טבח כלל דמי יודע דבשאר יאה למהדרין, ואי"ז באשמת הטבח ושלא בפשיעתו דא"א להזהר מזה, ויצטרך לרוב למכור לעכו"ם, וא"כ יהא בזה הפס"מ, ורק בנדון החת"ס דה"י מגע יין וקרה דרך מקרה בזה י"ל דאין ליקח לאחריים לכתחילה, דד"ז קרה במקרה ובפשעית בעל היין או ע"י אי זהירותו, ובדאי יזהר לעתיד, ומה דקרה אצל סוחר אחד לא יקרה אצל אחרים, ואין בזה משום הפס"מ כמו בטבח ובשר כשר. עכ"ד.

אך נראה מלשון החת"ס בתשו' דבמקום דלא הודיע על ההפסד ה"ז מקח טעות, ודחוק לומר דמיירי רק בנידון הנ"ל, דהו"ל לפרט. ועוד דהכת"ס בתשו' סוס"י ק"ב בהלך בש"י אביו החת"ס מיירי לשחוט ליל מוצש"ק שהוא ליל ת"ב שנדחה, דאף דהותר לשוכר דיש לו זכות שחיטה מאת הקהילה דשרי לשחוט משום פסידא דידי', מה יתיר לשוחט מי נאמר חטא ושחוט משום פסידא דשוכר עיי"ש. וכ"ז נכון דמיירי במילתא דלא שכיחא, אבל יסוד הטעם דפסידא של הבעלים לא מתיר לאחריים ואף לשוחט דמיירי שם הכת"ס, משמע דזה כלל בכל מקום, ולכן בוודאי נראים דברי הפת"ש נכונים דיש בזה מחלוקת של רעק"א וחת"ס, ועיין בזה.

ושמעתי דלא נקוט למעשה בזה כהחת"ס דחשיב כמקח טעות אף דהכלל בכל דבר דמשווק לציבור בכשרות המקובל שהוא למהדרין דאין מסתמכים על ביטולים, ולאחרונה שאלתי את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א עמש"כ הרדב"ז בהל'

אין הפס"מ וכמש"כ המהרש"ם בפתיחה להל' טריפות אות ל"ח בשם האחרונים, ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קצ"ד בד"ה ומ"ש) מש"כ בזה. וכ"ה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' צ' ד"ה ובמקום) דחלקו בפשיטות ע"ד החת"ס בחאו"ח סי' ס"ה (ועיין בכת"ס חאו"ח סוס"י ק"ב), וכמו דהביאם בס' ליקוטי הערות (להגרי"ד גולדשטיין זצ"ל) בהערות לסי' ס"ה עיי"ש, אבל במקום דנוסח ההכשר כתוב למהדרין מן המהדרין או לשון דומה המורה כי המוצר נעשה בתכלית הכשרות ללא פקפוק, אז מוטל על הכשרות שיהא כשר אף למדקדקים המקפידים דיהי' אוכלם כשר בתכלית הכשרות ולא רק משום הפס"מ או ביטול ברוב עיי"ש.

אות ב' וג' האריך בזה, והכלל בדבר דיש שי' הפוסקים דאומרים דזה אסור ול"מ ביטול בששים אע"פ דאין הלכה רווחת כדבריהם, מ"מ המחמיר אי"ז כנגד מה שהתירו חז"ל כיון דלצד דזה אסור אין בכה"ג היתר של ביטול בששים. ושמעתי דזה בדרך כלל הקו בכשרויות למהדרין לקבוע דיני הביטול, ולכן לא ברירא עד כמה דאפשר לסמוך בהתירא הנ"ל בתור מהדרין כשיש שי' הפוסקים האוסרים והיתר של הפסד מרובה מפני הדחק. ותן לחכם ויחכם עוד.

שו"ר אריכות דברים בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' פ"ט בגדרים אלו, וכתב דאף דנקיט במקום הפס"מ דמותר גם לקונים אף דאצלם

מעשר דכשיש חשש דהפירות משתי שנים דמוטל על המוכר להודיע שהוא משתי השנים, שלא יעשר משנה על חבירתה, (עיי' בציון ההלכה פ"ו ממעשר אות רי"א), ויל"ע באופן דלא הודיע המוכר והפריש משנה על חבירתה האם זה חשיב כטעות במקח ויכול לחזור בו מהמקח, והשיב בזה"ל מסתבר שאינו טעות במקח רק הכשילו לענין המעשר, עכ"ד. ומבואר כמשנ"ת דלא חשיב בכל הני דברים מקח טעות.